

**Δημοσιογραφικός  
οδηγός**

**θέματα  
αναπηρίας  
και ΜΜΕ**

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ  
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2006

# **ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ**

■	<b>ΜΗΝΥΜΑ</b> .....	4
■	<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ:</b> Τα πρώτα βήματα .....	7
■	<b>ΤΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ</b> .....	11
🌀	Διεθνής λογοτεχνία και αναπηρία.....	13
🌀	Αναπηρία και ελληνική σκέψη.....	16
🌀	Νέα γενιά και αναπηρία .....	17
🌀	Η κοινή λογική και η αμηχανία.....	19
■	<b>ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΜΜΕ</b> .....	21
🌀	Έρευνα: εικόνα της αναπηρίας στα ΜΜΕ .....	24
🌀	Τα ευρήματα της έρευνας.....	27
🌀	Τα συμπεράσματα και το «κλειδί» .....	30
■	<b>ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΜΕ ΘΕΜΑ «ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑ»</b> .....	33
🌀	Κείμενο διακήρυξης.....	36
🌀	Προτεινόμενοι άξονες πρωτοβουλιών .....	36
🌀	Εξερευνώντας τις πηγές των αρνητικών στάσεων ....	38
■	<b>ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑ: ΚΑΛΕΣ ΚΑΙ ΚΑΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ</b> .....	41
🌀	Τα ΜΜΕ είναι επιρρεπή στην παραγωγή αρνητικής εικόνας .....	45
■	<b>Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΘΕΤΙΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ</b> .....	49
🌀	Ορολογία «θετικής υπερβολής» .....	52
🌀	Μεμονωμένη εικόνα αληθής, συνολική εικόνα ψευδής .....	55
🌀	Κριτήρια προβολής μεμονωμένων περιπτώσεων .....	56
🌀	Η νέα προσέγγιση.....	58
■	<b>ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ</b> .....	61
■	<b>ΟΡΟΛΟΓΙΑ</b> .....	67
🌀	Οδηγίες άμεσης χρήσεως.....	67
🌀	Αποδεκτές-μη αποδεκτές εκφράσεις.....	70
🌀	Δύο όροι ψευδείς που μοιάζουν αληθείς.....	72
■	<b>ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ</b> .....	75

## Μήνυμα

Ο Δημοσιογραφικός Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας είναι το αποτέλεσμα μιας συντονισμένης προσπάθειας που ξεκίνησε τον Ιούνιο 2006 με την πρωτοβουλία διοργάνωσης της «Διεθνούς Διημερίδας για τα Άτομα με Αναπηρία και ΜΜΕ». Έναυσμα για τη διοργάνωση της Διημερίδας αποτέλεσε η κατάθεση στη Βουλή των Ελλήνων της Έκθεσης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν τα Άτομα με Αναπηρία από την Ειδική Διακομματική Επιτροπή.

Η Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας-Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης ανέλαβε τη διοργάνωση του εγχειρήματος θέτοντας τη βάση για την έναρξη του διαλόγου σχετικά με τον τρόπο παρουσίασης από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας των ανθρώπων με αναπηρία και γενικότερα των αναπηρικών ζητημάτων.

Από τις τοποθετήσεις και παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του Διημέρου 19-20 Ιουνίου προέκυψε μεταξύ άλλων η επιτακτική ανάγκη για την κατάρτιση ενός γλωσσικού Οδηγού, ο οποίος θα συγκεντρώνει βασικές έννοιες και εξειδικευμένο λεξιλόγιο που αφορά τα άτομα με αναπηρία. Η προσπάθεια αυτή υλοποιήθηκε με τη συμβολή του δημοσιογράφου Αντώνη Σκορδίλη που χρόνια τώρα ασχολείται και καταγράφει εξειδικευμένα θέματα αναπηρίας.

Ο παρών Οδηγός αποτελεί υλοποίηση μιας εκ των πρωτοβουλιών που ανακοινώθηκαν από τον υπογράφοντα στο κλείσιμο των εργασιών της «Διεθνούς Διημερίδας για τα Άτομα με Αναπηρία και

ΜΜΕ». Πιστεύω ότι πρόκειται για ένα εγχειρίδιο χρήσιμο για κάθε δημοσιογράφο αλλά και για κάθε ευαισθητοποιημένο πολίτη.

Στόχος της έκδοσης είναι να αποτελέσει ένα εργαλείο που θα βοηθήσει στην απαλοιφή άστοχων αναφορών σε συμπολίτες μας με αναπηρία από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Από μια άλλη ματιά, φιλοδοξεί να καταργήσει τις προσεγγίσεις αμηνανίας ή ενοχής που χαρακτηρίζουν ένα μεγάλο μέρος των αναφορών τόσο στον έντυπο όσο και στον ηλεκτρονικό τύπο, λειτουργώντας ως σημείο αναφοράς για το δημοσιογραφικό κόσμο.

Εξάλλου, ο Οδηγός αυτός έχει συνταχθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να λειτουργήσει ως μια πλατφόρμα ιδεών και στοιχείων που θα ανανεώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα, αντλώντας υλικό από τα θεσμοθετημένα συνέδρια που θα λαμβάνουν χώρα σε ετήσια βάση.

Ο οδηγός που συνέγραψε ο κ. Αντώνης Σκορδίλης, τον οποίο συγχαίρω για το αποτέλεσμα μιας γεμάτης ευαισθησία πορείας, έρχεται να σφραγίσει όσα θεωρητικά αναλύθηκαν στη Διημερίδα του Ιουνίου. Ευελπιστώ ότι θα αποφέρει θετικά αποτελέσματα σε σύντομο χρονικό διάστημα καθώς θα συμβάλλει ουσιαστικά στην κατά το δυνατόν σωστή παρουσίαση των ατόμων με αναπηρία στα ΜΜΕ, θέτοντας τα ζητήματα που τους απασχολούν στις πραγματικές τους διαστάσεις.

**Θεόδωρος Ρουσόπουλος,**  
Υπουργός Επικρατείας  
και Κυβερνητικός Εκπρόσωπος



# **ΕΙΣΑΓΩΓΗ:** **Τα πρώτα** **βήματα**





**Η** τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας σε ό,τι αφορά την παρουσίαση των θεμάτων αναπηρίας, δεν έχει να κάνει με την ύπαρξη ή όχι καλών προθέσεων. Έχει να κάνει με την ύπαρξη ή όχι βασικών γνώσεων, για την κάθε αναπηρία και τα χαρακτηριστικά της, για τις αλήθειες και τους μύθους της, για τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές της. Έχει να κάνει με την απομυθοποίηση της αναπηρίας, με την απελευθέρωση της σκέψης από χρόνια ριζωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις. Όλα τα παραπάνω παρεμποδίζουν την ορθή και δίκαιη εστίαση στον άνθρωπο και όχι στην αναπηρία του, στον πολίτη με αναπηρία και όχι στον ανάπηρο πολίτη. Ο πρώτος έχει δικαιώματα, ενώ ο δεύτερος γίνεται αντικείμενο φιλανθρωπίας.

Ο οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας θεωρεί εκ προοιμίου δεδομένες τις καλές προθέσεις απέναντι στον πολίτη με αναπηρία όλων των ανθρώπων που εργάζονται στα ΜΜΕ. Είναι συνεπώς αυτονόητο ό,τι πουθενά στις σελίδες που ακολουθούν δεν συμπεριλαμβάνονται αόριστες επικλήσεις για κοινωνική ευαισθησία, αλληλεγγύη και άλλα ηχηρά παρόμοια. Δεν υπάρχουν καν υποκειμενικές κρίσεις. Περιλαμβάνονται αποκλειστικά και μόνο, αυστηρά συγκεκριμένα δεδομένα και πληροφορίες. Στόχος είναι να γίνει κατανοητό τι σημαίνει η ορθή και δίκαιη παρουσίαση από τα ΜΜΕ των σχετικών με την αναπηρία θεμάτων και από ποιες βασικές προϋποθέσεις καθορίζεται.

Με τη λογική αυτή, και δεδομένου ότι η δημιουργία του Οδηγού αποτελεί πρωτοβουλία του υπουργού Επικρατείας Θ. Ρουσόπουλου και της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας – Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης, μπορεί να ιδωθεί και ως ένα πρώτο σημείο αναφοράς, ένας πήχης, ένα κριτήριο

διαρκούς αξιολόγησης του τρόπου παρουσίασης των θεμάτων αναπηρίας. Αποτελεί το πρώτο βασικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Το επόμενο προσδοκώμενο βήμα είναι η ανταπόκριση των ανθρώπων των ΜΜΕ. Το έμπρακτο ενδιαφέρον τους απέναντι σε όσα ο Οδηγός παραθέτει, προτείνει ή έστω θέτει προς συζήτηση. Αυτό το βήμα είναι και το κρισιμότερο...

**Τα διαχρονικά  
στερεότυπα  
και προκαταλήψεις**



**Ε**άν θελήσουμε με μια και μόνο λέξη να χαρακτηρίσουμε την "μέση εικόνα" του ανθρώπου με αναπηρία, όπως προβάλλεται από τα ΜΜΕ – ανεξαρτήτως εξαιρέσεων που επιβεβαιώνουν τον κανόνα – οφείλουμε να χρησιμοποιήσουμε τη λέξη "ψευδής". Ψευδής, υπό την έννοια ότι κινείται σε δυο αντιδιαμετρικά άκρα, εξαιρώντας τον μέσο πολίτη με αναπηρία που αποτελεί την συντριπτική πλειοψηφία. Αυτό συμβαίνει γιατί άλλοτε εστιάζει αποκλειστικά και μόνο στην αναπηρία, ως αυτή καθαυτή να χαρακτηρίζει καθοριστικά τον άνθρωπο και άλλοτε προωθεί την ιδέα περί "ήρωα της ζωής που κατακτά την μοίρα του", κάτι που στο παραμικρό δεν χαρακτηρίζει την πραγματικότητα της ζωής των ανθρώπων με αναπηρία.

Το «ψεύδος» της εικόνας των ΑμεΑ που προβάλλεται από τα ΜΜΕ, στο παραμικρό δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτό ως προϊόν σκοπιμότητας. Τα ΜΜΕ είναι προεκτάσεις της κοινωνίας και σε σημαντικό βαθμό αναπαράγουν χρόνια ριζωμένες κοινωνικές προκαταλήψεις και στερεότυπα. Κατά συνέπεια, είναι κάτι παραπάνω από απαραίτητο πριν μπούμε στην ουσία του θέματος δηλαδή στο "τι ακριβώς συμβαίνει, τι ακριβώς πρέπει να γίνει", να ερευνήσουμε στοιχειωδώς το "πόσο βαθιά είναι ριζωμένα τα στερεότυπα και οι σχετικές με την αναπηρία προκαταλήψεις;"

## Διεθνής λογοτεχνία και αναπηρία

Το προσφορότερο πεδίο έρευνας, για το διαχρονικό τρόπο δημόσιας παρουσίασης του ανθρώπου με αναπηρία, βρίσκεται στη λογοτεχνία. Σειρά μελετών επί του θέματος, τέλη δεκαετίας 70 και αρ-

χές δεκαετίας 80, μας προσφέρουν συγκεκριμένα στοιχεία, που αξίζει να παραθέσουμε.

• Αν μελετήσουμε λογοτεχνικούς χαρακτήρες με κάποια αναπηρία την περίοδο 1550-1950, προκύπτουν κάποια στοιχεία, όπως αυτά παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα (στον οποίο ωστόσο έχει συμπεριληφθεί και ο Έλληνας τραγωδός Ευριπίδης):

Συγγραφέας	Περίοδος	Αναλογία
Κάρολος Ντίκενς	1812-1870 μ.Χ.	87,5%
Αιμίλιος Ζολά	1840 - 1912 μ.Χ.	50%
Λέων Τολστόϊ	1828-1910 μ.Χ.	42,9%
Ευρυπίδης	Περίπου 485-407 π.Χ.	31,3%
Ουίλιαμ Σαίξπηρ	1564-1616 μ.Χ.	16,7%

(ο παραπάνω πίνακας δημοσιεύεται στο βιβλίο "Δικαίωμα στην διαφορά" του Παναγιώτη Κουρουμπλή – εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ 2000)

Εξαιρετικά χρήσιμα τα παραπάνω ποσοτικά στοιχεία, καθώς αποδεικνύουν ότι στην προ κυριαρχίας ΜΜΕ σύγχρονη εποχή, οι σχετιζόμενοι με την αναπηρία χαρακτήρες συμπεριλαμβάνονταν σε σημαντικά ποσοστά στην λογοτεχνική – καλλιτεχνική επικοινωνία. Με αυτό ως δεδομένο, αποκτά ξεχωριστή σημασία η ποιοτική αξιολόγηση της παραγόμενης εικόνας τους. Ας την προσεγγίσουμε μέσα από διάφορους λογοτεχνικούς χαρακτήρες με αναπηρία:

Στο έργο του Σαίξπηρ "Ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Γ' " που γράφτηκε το 1592-1593, ο Ριχάρδος Γ', ο οποίος είχε κυφροσκλίωση και χλωτότητα εξαιτίας ανισοσκελίας, παρουσιάζεται ως πανούργος και τελικά δολοφόνος.

Στο έργο «Moby Dick» του H. Melyille (1819-1891), ο ήρωας καπετάνιος Ahab με ακρωτηριασμό ενός σκέλους που καταδίωκε τον Moby Dick, περιγράφεται σαν ιδιαίτερα σκληρός αλλά και αρκετά «τρελός» καπετάνιος του πλοίου του.

Στο έργο «Ο εραστής της Λαίδης Τσάτερλεϋ», ο D.H. Lowrence (1883-1930) αναδεικνύει τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της ηρωίδας του, μέσω του παραπληγικού συζύγου της. Δεν ήθελε να τον αγγίζει ούτε και να αγγιχτεί απ' αυτόν, θεωρούσε ότι δεν έχει ψυχή.

Χαρακτήρας της Γαλλίας του 15ου αιώνα ο κλασικός Κουασιμόδος, ήρωας του έργου «Η Παναγία των Παρισίων» του Β. Ουγκώ (1802-1885), περιγράφεται ως καμπούρης, παραμορφωμένος, άσχημος, φτωχός, περιφρονημένος και θύμα βίας των άλλων, αλλά σε αντίθεση με όλα αυτά, ιδιαίτερα καλός.

Ο Σώμερσετ Μωμ (1874-1965) στο έργο του «Of human bondage», επινοεί την στρεβλοποδία του Φιλίππου ως σύμβολο της πικρής, συγχυσμένης και διαστρεβλωμένης φύσης του.

Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι οι τρόποι παρουσίασης των ατόμων με αναπηρία στη λογοτεχνία, κατά κανόνα αντανακλούν την κοινωνική στάση της εποχής απέναντί τους και δεν την παράγουν πρωτογενώς. Τί λένε ωστόσο όλα τα παραπάνω παραδείγματα; Λένε ότι το κλασικό στερεοτυπικό σχήμα με βάση το οποίο η αναπηρία καθορίζει τη συνολική ταυτότητα του ατόμου είναι υπαρκτό με όλες τις εκδοχές του επί σειρά αιώνων.

Σημαντικοί ερευνητές, όπως ο αμερικάνος Elliot (το 1982), εκτιμούν ότι η λογοτεχνία υπήρξε διαχρονικά «προμαχώνας παραπληροφόρησης» αναφορικά με την αληθινή εικόνα του ανθρώπου με α-

ναπηρία. Άρα, η απαλλαγή από προκαταλήψεις και στερεότυπα που συνιστά πρόκληση για μας σήμερα, μόνο απλή υπόθεση δεν είναι. Αυτό πρέπει να κρατήσουμε, προσπαθώντας παράλληλα στον βαθμό του δυνατού να απλοποιήσουμε τη σχετική στρατηγική μας.

## Αναπηρία και ελληνική σκέψη

Ο «Ζητιάνος» του Ανδρέα Καρκαβίτσα, είναι ένας από τους πιο χαρακτηριστικούς ήρωες με αναπηρία στην ελληνική λογοτεχνική πραγματικότητα. Σκιαγραφείται ως άνθρωπος που ο ίδιος προκαλεί την αναπηρία του και την εκμεταλλεύεται για λόγους βιοποριστικούς. Παράλληλα περιπαίζεται από τον περίγυρο.

Πολλά παραδείγματα υπάρχουν και αποδεικνύουν πόσο παγιωμένη είναι αυτή η συμπεριφορά απέναντι στους ανθρώπους με αναπηρία. Πιο ενδεικτικά όλων τα δυο ακόλουθα:

☉ Στην αρχαία ελληνική μυθολογία ο θεός της φωτιάς Ήφαιστος περιγράφεται να έχει «μαραμμένα» κάτω άκρα και να αποτελεί αντικείμενο κοροϊδίας σε συμπόσιο των θεών στον Όλυμπο.

☉ Στο θέατρο σκιών «Καραγκιόζης» που διαδόθηκε ευρέως στην Ελλάδα από τα τέλη του 19ου αιώνα, τα Άτομα με Αναπηρία περιπαίζονται με διαρκή, μόνιμο τρόπο (βλ. βιβλίο Χρήστου Σκανδά) "Τα καθυστερημένα άτομα στην ελληνική κοινωνία", 1980).

Μπορούμε από τα παραπάνω παραδείγματα να συμπεράνουμε πόσο και στην ελληνική πραγματικότητα η αναπηρία στιγματίζει την ταυτότητα του προσώπου.



Ο Σοφοκλής αξιολογεί την τυφλότητα του Οιδίποδα ως τιμωρία για τις πράξεις του αιτιολογικά: εξισώνει την ηθική με την φυσική τυφλότητα και εξηγεί πώς από την πρώτη, αιτιολογικά, καταλήγουμε στην δεύτερη. Κατά συνέπεια η αναπηρία αποτελεί τιμωρία, ώστε να αποκατασταθεί το κακό (Νέμεσις). Από την άλλη, ο Όμηρος αποδίδει στον τυφλό άνθρωπο ειδικές ικανότητες μαντικής (ενόρασης) και έχει στα έργα του έναν τυφλό που ασκεί μαντικό ρόλο. Γενικότερα οι κύριοι μάντεις και ιέρειες της μαντικής είναι πρόσωπα με τυφλότητα στην αρχαία ελληνική μυθολογία και ποίηση. Τόσο η αιτιολογική προσέγγιση του Σοφοκλή, όσο και η χαρακτηριστική προσέγγιση του Ομήρου, διαθέτουν έντονο το μεταφυσικό στοιχείο. Καταγράφουμε το δεδομένο αυτό, όπως το παράγουν δυο εξαιρετικά μεγάλες φυσιογνωμίες των αρχαίων ελληνικών χρόνων, διότι απηχεί την ελληνική σκέψη για την αναπηρία και τον άνθρωπο με αναπηρία, η οποία σκέψη διακρίνεται έντονα για τα μυθολογικά στοιχεία της.

## Νέα γενιά και αναπηρία

Για να εξαντλήσουμε την διερεύνηση του ερωτήματος «πόσο βαθιά είναι ριζωμένες οι σχετικές με την αναπηρία προκαταλήψεις και στερεότυπα;» θα παραθέσουμε δυο ακόμα τεκμήρια ερευνών που καταδεικνύουν ότι και οι νέοι άνθρωποι επηρεάζονται από στερεοτυπικές αντιλήψεις, σχετικές με τα ΑμεΑ.

Οι επιλογές βιβλίων στις σχολικές βιβλιοθήκες μέσης εκπαίδευσης- σύμφωνα με έρευνες επιστημόνων στη σχετικά κοινωνικά ευαίσθητοποιημένη

σε θέματα αναπηρίας Αμερική- κατέδειξαν ότι η μεγάλη πλειονότητα των μυθιστορημάτων που δίνονταν στους μαθητές παρήγαγαν ψευδή, στερεοτυπική εικόνα για τον άνθρωπο με αναπηρία. Από την επιλογή των βιβλίων απουσίαζε πλήρως η πραγματική γνώση για την αναπηρία, ακόμα και σε περιπτώσεις σχολείων που φιλοξενούσαν σημαντικό αριθμό μαθητών με αναπηρία.

Τα κόμικς που κατά τεκμήριο απευθύνονται στους νέους ανθρώπους, ξεκάθαρα ενισχύουν την μεταφυσική αντίληψη ότι τα εξωτερικά χαρακτηριστικά ενός ανθρώπου τον χαρακτηρίζουν και ως προσωπικότητα. Σειρά ερευνών συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι προβάλλεται μια στερεοτυπική εικόνα για τα ΑμεΑ στα κόμικς. Τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα είναι αρκετά εύγλωττα:

Ήρωες των κόμικς	Καλοί	Κακοί	Ουδέτεροι
Ανάπηροι με παραμορφώσεις άκρων	25%	75%	0%
Ανάπηροι με φυσική αναπηρία	43%	57%	0%
Χωρίς παραμορφώσεις ή αναπηρία	45%	20%	35%

Δυο είναι τα κύρια σημεία του πίνακα. Αφενός, το ποσοστό κακών ανθρώπων με αναπηρία είναι τριπλάσιο ή και τετραπλάσιο του αντίστοιχου των ανθρώπων χωρίς αναπηρία. Αφετέρου, κανένας άνθρωπος με αναπηρία δεν παρουσιάζεται με ουδέτερο τρόπο, ως ένας μέσος άνθρωπος.

## Η κοινή λογική και η αμηχανία

Όλα όσα επιγραμματικά παραθέσαμε αποδεικνύουν ότι οι σχετικές με την αναπηρία προκαταλήψεις και στερεότυπα έχουν βαθιές ρίζες. Αυτές απέχουν πολύ από μια σύγχρονη οπτική που προβάλλει τον άνθρωπο με αναπηρία να διεκδικεί μια κοινωνική παρουσία απαλλαγμένη από στερεότυπα. Η ζητούμενη προσαρμογή των ΜΜΕ στη σύγχρονη αυτή απελευθερωτική οπτική, δεν μπορεί να επιβληθεί με εντολές ούτε να γεννηθεί από την μια στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται στρατηγική και σταδιακά βήματα προς την σωστή κατεύθυνση, με βασικό εργαλείο τη γνώση.

Ένα από τα πρώτα βήματα, που αναφέρουμε και στην εισαγωγή, είναι η δημιουργία ενός οδηγού για την ορθή παρουσίαση των σχετικών με τα ΑμεΑ θεμάτων από τα ΜΜΕ. Αυτό που πρέπει να επιδιώξουμε είναι να αντιμετωπιστεί το θέμα στο πλαίσιο μιας σύγχρονης, απαλλαγμένης από στερεότυπα λογικής. Μιλάμε για αναβάθμιση της σχέσης ΑμεΑ-ΜΜΕ. Οι πρωτοβουλίες του υπουργού κ. Θ. Ρουσόπουλου και της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας-Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης –μια εκ των οποίων είναι και η παρούσα έκδοση- είναι ένα βήμα ανάδειξης του θέματος. Με αυτό τον τρόπο, αφενός γίνεται παραδεκτό ότι υπάρχει πρόβλημα στον τρόπο παρουσίασης των θεμάτων αναπηρίας από τα ΜΜΕ, αφετέρου τονίζεται η αναγκαιότητα αντιμετώπισής τους.

Αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, αυτό που σήμερα κυριαρχεί στους ανθρώπους των ΜΜΕ, όταν καλούνται να χειριστούν και να δημοσιοποιήσουν θέματα αναπηρίας, είναι η αμηχανία. Αμηχανία

που σε μεγάλο βαθμό εξηγείται από το χάσμα ανάμεσα στην παγιωμένη λογική στερεότυπων τού χθες και την διεκδικητική απελευθερωτική λογική τού αύριο, που όμως δεν έχει ακόμα θεμελιωθεί.

Σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό υπάρχει ο φόβος "μήπως προσβάλω τον άνθρωπο με αναπηρία και τα δικαιώματά του", δίχως όμως παράλληλη συνείδηση του περιεχομένου της πιθανής προσβολής. Αποτέλεσμα αυτού είναι να υπάρχουν μεν καλές προθέσεις, αλλά στην πράξη να γίνεται τελικά εσφαλμένος χειρισμός.

Η αμηχανία επιβάλλεται σταδιακά να ηττηθεί. Με αυτήν την διαπίστωση, που αποτελεί προϋπόθεση για την πρόοδο, μπαίνουμε στο κυρίως θέμα του Οδηγού, καταθέτοντας το επόμενο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Η λέξη κλειδί είναι: ο αυτοπροσδιορισμός. Με άλλα λόγια, πώς τα ΑμεΑ ορίζουν την σχέση και την άποψή τους για τα ΜΜΕ. Η αντιμετώπιση των αναστολών, της αμηχανίας απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία, από τους λειτουργούς των ΜΜΕ, είναι ευκολότερη όταν είναι γνωστές οι αναστολές, η αμηχανία του ανθρώπου με αναπηρία απέναντι στα ΜΜΕ.

**Άνθρωπος  
με αναπηρία  
και ΜΜΕ**



**Η** αντίληψη που επικρατεί και σε κάθε ευκαιρία εξωτερικεύεται από τον οργανωμένο αναπηρικό χώρο (ενώσεις, σωματεία, σύλλογοι, ομοσπονδίες), είναι ότι υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα σε αυτό που οι άνθρωποι με αναπηρία διεκδικούν κοινωνικά να είναι, και σε αυτό που τα ΜΜΕ παρουσιάζουν ότι είναι ή διεκδικούν να είναι.

Η παραπάνω αντίληψη είναι ορθολογική δίχως αυτό να σημαίνει ότι εκφράζει με ακρίβεια τη μέση δυναμική του 1.000.000 Ελλήνων περίπου με αναπηρία. Διότι:

1ον Η οργανωμένη έκφραση των Ελλήνων με αναπηρία λειτουργεί με τα χαρακτηριστικά ιδεολογικής πρωτοπορείας που προσπαθεί να ωθήσει θετικά τις εξελίξεις προς το μέλλον, δίχως κατ' ανάγκη αυτό να σημαίνει ότι αντανακλά επίπεδα ωριμότητας πλήρως κεκτημένα από την βάση.

2ον Η αναπηρία δεν είναι ενιαία κατάσταση, ούτε τα άτομα με αναπηρία αποτελούν ενιαία κοινωνική ομάδα. Είναι διαφορετικές οι ιδιαιτερότητες της κάθε αναπηρίας, όπως και το κοινωνικό προφίλ του κάθε ανθρώπου με αναπηρία.

3ον Πολλοί άνθρωποι με αναπηρία, τόσο στη χώρα μας όσο και στις άλλες χώρες του κόσμου, ζουν σε καθεστώς κοινωνικής απομόνωσης (εγκλεισμός σε σπίτι, ιδρύματα). Η κοινωνική εικόνα των ανθρώπων αυτών είναι σε συντριπτικό βαθμό η εικόνα που τα ΜΜΕ παράγουν.

Η συμμετοχή των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινωνικής εικόνας του χώρου των ΑμεΑ, είναι πρωτογενής και όχι δευτερογενής. Γι' αυτό και μόνο το λόγο, η απαίτηση του οργανωμένου αναπηρικού χώρου να παρεμβαίνει σε επίπεδο πρωτογενές (στα κριτήρια παραγωγής της κοινωνικής εικόνας των ΑμεΑ) καθίσταται δικαιωματική.

Το ζητούμενο είναι μια σχέση ισότιμης συνεργασίας, συνύπαρξης, αλληλεπίδρασης ΑμεΑ-ΜΜΕ, η οποία θα προβάλλει το σύγχρονο κοινωνικό μοντέλο, που θέλει τον άνθρωπο με αναπηρία υποκείμενο δικαιωμάτων και όχι αντικείμενο φιλανθρωπίας. Μιλάμε, με άλλα λόγια, για μια σχέση βαθιά παιδευτική. Σχέση που ως τέτοια, δεν εξαντλείται σε θέματα αναπηρίας, αλλά μπορεί να αποτελέσει πιλότο για μια νέα, διευρυμένη κοινωνική αντίληψη, ένα στοίχημα πολιτισμού για όλη την κοινωνία μας.

## Έρευνα: εικόνα της αναπηρίας στα ΜΜΕ

«Ο τρόπος παρουσίασης των θεμάτων αναπηρίας από τα ΜΜΕ είναι αναντίστοιχος της δράσης και των διεκδικήσεων του αναπηρικού χώρου». Ας δούμε αυτήν την παγιωμένη αντίληψη των Ελλήνων αναπήρων, μέσα από τα ευρήματα μεγάλης έρευνας που πραγματοποίησε, πριν δύομισι χρόνια, το περιοδικό «Ισοτιμία» του Πανελλαδικού Συνδέσμου Παραπληγικών και Κινητικά Αναπήρων (ΠΑΣΥ-ΠΚΑ). Στην έρευνα συμμετείχε ένα αρκετά μεγάλο δείγμα χιλίων και πλέον ενεργών μελών του Συνδέσμου, που απάντησαν σε ανοιχτά και κλειστά ερωτήματα.

### **ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:**

---

- 1** Πώς θα ήθελα τα άτομα με αναπηρία να παρουσιάζονται στα ΜΜΕ;
  - α) Ως θύματα κοινωνικής αναλγησίας και ρατσισμού;
  - β) Ως άτομα μειωμένων δυνατοτήτων-παραγωγι-



κόπτης;

γ) Ως άτομα του κοινού πληθυσμού, με δυνατότητες και δική τους προσωπικότητα;

δ) Ως ήρωες που υπερβαίνουν τα κοινωνικά και αρχιτεκτονικά εμπόδια;

ε) Άλλο

**2** Αυτοί που παίρνουν αποφάσεις, οι παραγωγοί και η βιομηχανία ΜΜΕ, αισθάνεστε ότι θέλουν να αποκλείσουν την προβολή των ατόμων με αναπηρία;

**3** Αρκεί η εθελοντική προσέγγιση των ΜΜΕ για τη διάδοση αναπηρικών θεμάτων π.χ. προσβασιμότητας, ή χρειάζεται να υπάρξει υποχρέωση;

**4** Πώς τα ΜΜΕ μπορούν να συμβάλλουν στον περιορισμό των αρνητικών και με διακρίσεις συμπεριφορών προς τα ΑμεΑ;

α) Αυξάνοντας την ορατότητα της αναπηρίας στα ΜΜΕ;

β) Διαμέσου της προβολής της αναπηρίας στα ΜΜΕ;

(παρουσία των ατόμων με αναπηρία, όχι μόνο σε συζητήσεις σχετικές με θέματα αναπηρίας, αλλά και πολιτικά, κοινωνικά, πολιτιστικά θέματα).

γ) Παρέχοντας χρόνο στα ΑμεΑ να παρουσιάσουν τις απόψεις τους και να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή της χώρας;

δ) Άλλο

**5** Ποιοι μηχανισμοί πρέπει να τεθούν σε λειτουργία προκειμένου να διασφαλιστεί μια επαρκής εικόνα των ΑμεΑ στα ΜΜΕ και να αποφευχθεί η παραγωγή – αναπαραγωγή διακρίσεων;

- α) Συνήγορος ΑμεΑ για τα ΜΜΕ;
- β) Κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας;
- γ) Καθιέρωση ενημερωτικής εκπομπής για θέματα των ατόμων με αναπηρία;
- δ) Έλεγχος από την κυβέρνηση;

**6** Πρέπει να ρυθμιστεί μια μόνιμη συνεργασία των ΜΜΕ και των οργανώσεων των ΑμεΑ; Εάν ναι, με ποιόν τρόπο;

**7** Όταν καλύπτονται θέματα αναπηρίας, πρέπει τα ΜΜΕ να ζητούν απαραίτητως την άποψη των οργανώσεων των ΑμεΑ;

**8** Πρέπει να υπάρξει ένα νομοθετικό πλαίσιο προστασίας ή υπεράσπισης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία;

**9** Προτείνετε κάποιους άλλους τρόπους παρουσίασης της αναπηρίας από τα ΜΜΕ; Εάν ναι, ποιους;

Από την ίδια την διατύπωση των ερωτημάτων είναι εμφανής η έντονη επιφυλακτικότητα απέναντι στον τρόπο παρουσίασης των θεμάτων αναπηρίας από τα ΜΜΕ. Διαφαίνονται επίσης οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις στο χώρο των ανθρώπων με αναπηρία, για παρεμβάσεις, που μπορούν να γίνουν, ώστε να βελτιωθεί η κατάσταση.

Αν μελετήσουμε λίγο τις ερωτήσεις που τέθηκαν, μπορούμε να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα. Στην ερώτηση 2 υπολανθάνει η άποψη ότι τα ΜΜΕ πιθανόν να λειτουργούν με κάποια σκοπιμότητα, όταν προβάλλουν θέματα σχετικά με την α-

ναπηρία. Το ίδιο περίπου υποδηλώνεται και στην ερώτηση 5, καθώς αναζητούνται τρόποι απάλειψης των διακρίσεων από τα ΜΜΕ.

Είναι προφανές ότι το ερωτηματολόγιο της έρευνας του περιοδικού «Ισοτιμία» δεν θα μπορούσε να έχει ως δείγμα το γενικό πληθυσμό, αλλά τους ανθρώπους με αναπηρία, των οποίων οι απόψεις και οι αγωνίες καταγράφονται. Είναι κάτι παραπάνω από ενδιαφέρον, όλοι οι άνθρωποι των ΜΜΕ να τις γνωρίζουν, όπως είναι αποτυπωμένες μέσα από τα ευρήματα της έρευνας.

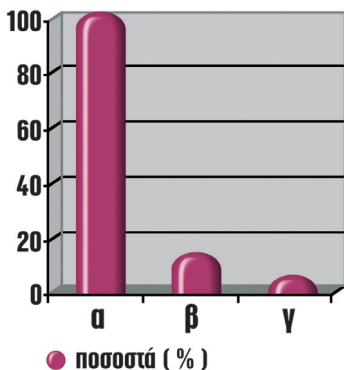
## Τα ευρήματα της έρευνας

Σχετικά με τα ευρήματα της έρευνας, έχουμε να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα: σε ό,τι αφορά την επιθυμητή εικόνα των ΑμεΑ από τα ΜΜΕ (ερωτ.1). Το 100% του δείγματος επιλέγει την απάντηση «ως άτομα του κοινού πληθυσμού, με δυνατότητες και δική τους προσωπικότητα».

Αντίθετα, δεν υπάρχει ούτε ένας που να αποδέχεται το παρωχημένο μοντέλο αναπηρία=αδικανότητα και να επιλέγει «ως άτομα μειωμένων δυνατοτήτων- παραγωγικότητας». Σε πολύ μικρά ποσοστά επιλέγονται οι απαντήσεις «ως ήρωες που υπερβαίνουν τα κοινωνικά και αρχιτεκτονικά εμπόδια» (12%) και «ως θύματα κοινωνικής αναλγησίας και ρατσισμού» (4%), που αποδέχονται τα μοντέλα του υπερβολικού θαυμασμού και του οίκτου αντίστοιχα.

Παρά το γεγονός ότι τόσο τα κοινωνικά – αρχιτεκτονικά εμπόδια όσο και η κοινωνική αναλγησία και ο ρατσισμός, είναι φαινόμενα υπαρκτά.

## Επιθυμητός τρόπος παρουσίασης ΑμεΑ από τα ΜΜΕ



α. άτομα του κοινού πληθυσμού με δυνατότητες και δική τους προσωπικότητα.

β. ήρωες που υπερβαίνουν τα κοινωνικά και αρχιτεκτονικά εμπόδια.

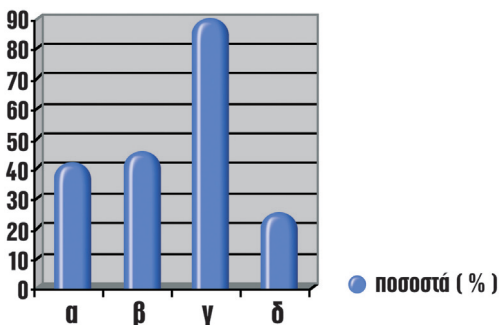
γ. θύματα κοινωνικής αναληψίας και ρατσισμού.

Σε ό,τι αφορά τους τρόπους αποφυγής διακρίσεων σε βάρος των ΑμεΑ (ερωτ. 5): εννιά στους δέκα συμμετέχοντες στην έρευνα (ποσοστό 88%) θεωρούν ότι υπάρχει έλλειψη εξειδικευμένης ενημέρωσης για θέματα αναπηρίας. Σε αντίθεση με την υφιστάμενη κατάσταση στα ΜΜΕ, όπου για τα θέματα αναπηρίας δεν προβλέπονται ειδικές ενότητες (πέραν κάποιων εξαιρέσεων), εννιά στις δέκα απαντήσεις εισηγούνται «καθιέρωση ενημερωτικής εβδομαδιαίας εκπομπής για θέματα των ατόμων με αναπηρία». Παρατήρηση: ας μην μείνουμε στο «εβδομαδιαίο» διότι όπως τέθηκε στην ερώτηση αποτελεί μονόδρομο. Ας το αντικαταστήσουμε με το «περιοδική-σταθερή». Επίσης, όπου «εκπομπή» ας

προσθέσουμε και «στήλη» ή «σελίδα», ώστε να συμπεριλαμβάνεται το σύνολο των ΜΜΕ, ηλεκτρονικών και εντύπων.

Η χρήση του κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας ως εργαλείου για την αποφυγή διακρίσεων εις βάρος των ΑμεΑ, δεν πείθει για την λειτουργικότητά της παρά μόνο το 44%. Περίπου στα ίδια επίπεδα (40%) προκρίνεται η λύση ύπαρξης Συνηγόρου ΑμεΑ για τα θέματα που προκύπτουν από τη σχέση τους με τα ΜΜΕ. Τέλος, υπάρχει ένας σκληρός πυρήνας 24%, ένας στους τέσσερις, που ανεξάρτητα των λοιπών εναλλακτικών προτάσεων κρίνει ως αναγκαίο τον απευθείας έλεγχο των προβλεπόμενων θεμάτων με αναπηρία από την κυβερνητική εξουσία, δηλαδή την άνωθεν εξουσιαστική παρέμβαση και έλεγχο. Υπό μορφή πίνακα όλα τα παραπάνω:

### Μηχανισμοί διασφάλισης εικόνας ΑμεΑ στα ΜΜΕ



α. Συνήγορος ΑμεΑ για τα ΜΜΕ

β. Κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας

γ. Ενημερωτική εβδομαδιαία εκπομπή

δ. Έλεγχος από την κυβέρνηση

Εξίσου σημαντικά είναι και τα υπόλοιπα ευρήματα της έρευνας:

☺ Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (64%) έχει την άποψη ότι τα ΜΜΕ συνειδητά δεν προβάλλουν άτομα με αναπηρία. Σε αυτή τη βάση εκτιμούν ως χρήσιμη την πρόσληψη ΑμεΑ στα ΜΜΕ, ώστε να αρθεί έμπρακτα ο παραπάνω αποκλεισμός.

☺ Αρκετά σημαντικό είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων (28%) που εκτιμά ότι η όποια προβολή θεμάτων αναπηρίας από τα ΜΜΕ προϋποθέτει την άσκηση πίεσης από κάποιον αναπηρικό φορέα. Αυτό το 28% θεωρεί ότι καμία προβολή δεν γίνεται αυτοβούλως.

☺ Σε συνάφεια με τα παραπάνω, ποσοστό 80% ζητά τρόπους ρύθμισης μιας μόνιμης συνεργασίας των ΜΜΕ και των αναπηρικών οργανώσεων.

☺ Ενώ, τέλος, το σύνολο των ερωτηθέντων (ποσοστό 100%) θεωρεί ότι τα ΜΜΕ πρέπει απαραιτήτως να ζητούν την άποψη των οργανώσεων των ΑμεΑ, όταν παρουσιάζουν θέματα αναπηρίας, ώστε να αποφεύγεται η παραπληροφόρηση.

## Τα συμπεράσματα και το «κλειδί»

Πλήρως κωδικοποιημένα τα συμπεράσματα της έρευνας, δηλαδή το πώς οι άνθρωποι με αναπηρία προσδιορίζουν τη σχέση τους με τα ΜΜΕ, έχουν ως εξής:

**1** Ο ρόλος των ΜΜΕ σε ό,τι αφορά την προβολή θεμάτων αναπηρίας είναι κυρίαρχος.

**2** Για να ανταποκριθούν τα ΜΜΕ στην εικόνα του ανθρώπου με αναπηρία, όπως ο ίδιος την αυ-

τοπροσδιορίζει, χρειάζεται να αλλάξουν «εκ των έσω». Συγκεκριμένα να αποκτήσουν γνώση επί των θεμάτων αναπηρίας και με αυτήν να τροφοδοτήσουν το κοινό στο οποίο απευθύνονται.

**3** Η ανασφάλεια των ανθρώπων με αναπηρία για το πώς τα ΜΜΕ θα τους παρουσιάσουν, είναι κυρίαρχη. Γι' αυτό κανένας θεσμός ελέγχου από τους υπάρχοντες δεν θεωρείται επαρκής (π.χ. δημοσιογραφική δεοντολογία). Θεωρούν ότι πρέπει να υπάρξει εμπλοκή των ίδιων των αναπηρικών οργανώσεων στη λειτουργία των ΜΜΕ.

#### **Μία απαραίτητη επιπρόσθετη παρατήρηση:**

Λέξη-κλειδί ή στόχος- κλειδί σε ό,τι αφορά την προβολή θεμάτων αναπηρίας είναι η «προσβασιμότητα». Αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα: α) στο τεχνικό επίπεδο, δηλαδή στη δυνατότητα πρόσβασης στο προϊόν των ΜΜΕ (ηλεκτρονικό και έντυπο) όλων των πολιτών, (το θέμα θα παρουσιαστεί εκτενέστερα σε επόμενη ενότητα) και β) στο επίπεδο του περιεχομένου, δηλαδή στην παραγωγή προϊόντος ΜΜΕ που να προβάλλει την αληθινή εικόνα του ανθρώπου με αναπηρία και όχι την στερεοτυπική. Για να επιτευχθεί αυτό, ο άνθρωπος με αναπηρία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ισότιμος μέτοχος της κοινωνικής ζωής, όπως άλλωστε αυτόνοπα είναι.

Η έρευνα που παρουσιάσαμε είναι εστιασμένη αποκλειστικά στην προσβασιμότητα περιεχομένου. Δεν θα μπορούσε, άλλωστε, να γίνει διαφορετικά, δεδομένου ότι η «τεχνική προσβασιμότητα» πραγματώνεται με σοβαρά βήματα μόλις τα τελευταία δύο χρόνια, ενώ η έρευνα έγινε πριν από δυόμισι. Υπό την έννοια όμως αυτή, πρέπει να συνεκτιμη-

σουμε ότι κάποιες αφοριστικές απαντήσεις των συμμετεχόντων (όπως π.χ. αυτές που μιλούν για συνειδητό αποκλεισμό των ΑμεΑ από τα ΜΜΕ) οφείλονται στο γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι με αναπηρία στερούνταν την πρόσβαση στα ΜΜΕ για τεχνικούς λόγους, κάτι το οποίο στις μέρες μας σταδιακά αλλάζει με τη δημιουργία και λειτουργία του ψηφιακού καναλιού Πρίσμα +.

Πέραν αυτού, οφείλουμε να εκτιμήσουμε και κάτι άλλο, ακόμα κρισιμότερο: στην προσπάθεια δημιουργίας προσβασιμότητας στα ΜΜΕ για τα ΑμεΑ οφείλουν οι δυο πλευρές να συνεργαστούν. Η διαχείριση του θέματος απαιτεί άθροισμα δυνάμεων και όχι σύγκρουση. Μια προσπάθεια δημιουργίας πλαισίου συνεργασίας έγινε με τρόπο σχετικά οργανωμένο τον Ιούνιο του 2003 και αξίζει στο σημείο αυτό να παραθέσουμε το «δια ταύτα», την τελική της διακήρυξη.



**Ευρωπαϊκό Συνέδριο  
με θέμα  
«ΜΜΕ και Αναπηρία»  
(13-14 Ιουνίου 2003)**



**Τ**ο συνέδριο αυτό έγινε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους Ατόμων με Αναπηρία και της Ελληνικής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διοργανωτές ήταν: το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Φόρουμ ΑμεΑ και η Εθνική Συνομοσπονδία ΑμεΑ. Έδωσαν το «παρών» περίπου 300 συμμετέχοντες από τις οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία αλλά και επαγγελματίες των ΜΜΕ ραδιοφώνου και τηλεόρασης. Με την λήξη του Συνεδρίου οι συμμετέχοντες έκριναν ως επιτακτική την ανάγκη για μια Διακήρυξη, συνυπογράφοντας τα παρακάτω δεδομένα:

- ☉ επειδή μέχρι και 10% του κοινού των ΜΜΕ έχει κάποια αναπηρία,
- ☉ επειδή τα ΜΜΕ έχουν αποστολή να αντανakλούν την κοινωνική διαφορετικότητα του κοινού τους,
- ☉ επειδή μια πιο θετική παρουσίαση της αναπηρίας στα ΜΜΕ θα προσέλκυε μεγαλύτερο κοινό, βελτιώνοντας την σφαιρική ποιότητα του περιεχομένου των προγραμμάτων και των άρθρων,
- ☉ επειδή μια πιο ρεαλιστική εικόνα της αναπηρίας μπορεί να αλλάξει την εικόνα των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία,
- ☉ επειδή τα άτομα με αναπηρία έχουν σήμερα δυσανάλογα μικρή εκπροσώπηση στα ΜΜΕ,
- ☉ επειδή οι επαγγελματίες με αναπηρία ως εργαζόμενοι στα ΜΜΕ θα βελτιώναν την ποιότητα των ΜΜΕ,
- ☉ επειδή τα προσιτά ΜΜΕ, εφοδιασμένα με τεχνολογικά βοηθήματα που θα εξασφαλίζουν την πρόσβαση όλων, θα προσέλκυαν μεγαλύτερο ακροατήριο.

## Κείμενο διακήρυξης

Για όλα τα παραπάνω «επειδή» ακολουθεί κείμενο διακήρυξης, το κύριο σώμα του οποίου έχει ως εξής:

Οι συμμετέχοντες σύνεδροι δηλώνουν ότι:

- ☺ Θα προωθήσουν αλλαγές στα ΜΜΕ για να βελτιώσουν την εικόνα και να ενισχύσουν την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία.

- ☺ Θα ενισχύσουν την παρουσία των ατόμων με αναπηρία σε όλους τους τομείς.

- ☺ Θα αυξήσουν την προβολή θεμάτων που σχετίζονται με την αναπηρία, όσον αφορά τα άτομα με αναπηρία και τις οικογένειές τους.

- ☺ Θα προωθήσουν την θετική εικόνα των ατόμων με αναπηρία που δεν βασίζεται στην φιλανθρωπία και στην ιατρική προσέγγιση και θα αποφυγούν τα αρνητικά στερεότυπα.

- ☺ Θα ενθαρρύνουν την στενή συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων των ΑμεΑ και των ΜΜΕ.

- ☺ Θα αυξήσουν τον αριθμό των ατόμων με αναπηρία που απασχολούνται στα ΜΜΕ, ειδικότερα ως επαγγελματίες.

- ☺ Θα διασφαλίσουν την προσβασιμότητα στις υπηρεσίες των ΜΜΕ για τα άτομα με αναπηρία. Θα διασφαλίσουν προσβασιμότητα στο φυσικό περιβάλλον.

## Προτεινόμενοι άξονες πρωτοβουλιών

Όλες οι παραπάνω προτάσεις επί της ουσίας αποτελούν ένα κείμενο στόχων διακηρυκτικού χαρα-

κτήρα, που όμως έχει την σημασία του. Την ιδιαίτερη αξία τους έχουν επίσης και οι άξονες πρωτοβουλιών που οι συμμετέχοντες κρίνουν αναγκαίους, ώστε οι στόχοι να επιτευχθούν. Συγκεκριμένα:

- ☉ Παραγωγή σχεδίων δράσης και ανάπτυξη στρατηγικών για την προώθηση της ένταξης των ατόμων με αναπηρία στα ΜΜΕ.

- ☉ Ανάπτυξη τμημάτων ποικιλομορφίας μέσα στις οργανώσεις των ΜΜΕ (προφανώς εννοεί ενώσεις ιδιοκτητών μέσων, δημοσιογράφων κ.ο.κ.) και ένταξη των θεμάτων αναπηρίας στις πρακτικές τους.

- ☉ Εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης σε θέματα αναπηρίας και ισότητας στους εργαζόμενους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

- ☉ Ενθάρρυνση για ένταξη της διάστασης της αναπηρίας ως θέμα στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών στα τμήματα δημοσιογραφίας και επικοινωνίας.

- ☉ Τα ΜΜΕ να ανταλλάσσουν τις όποιες θετικές εφαρμογές και πρακτικές σε αυτόν τον τομέα, με παράλληλη ενθάρρυνση διαδικασιών ελέγχου.

- ☉ Όπου αυτό είναι εφικτό, ανάπτυξη προγραμμάτων κατάρτισης και απασχόλησης για την ενίσχυση της συμμετοχής των ΑμεΑ σε αυτόν τον τομέα.

- ☉ Έλεγχος της προσβασιμότητας στους χώρους εργασίας.

- ☉ Ανάπτυξη και χρήση κατάλληλης τεχνολογίας για την προώθηση της πρόσβασης.

- ☉ Ανάπτυξη δικτύου μεταξύ των ευρωπαϊκών φόρουμ ΑμεΑ και ΜΜΕ, ώστε όλα τα προηγούμενα να προωθηθούν.

Λίγη σημασία έχει, εάν θέλουμε να βλέπουμε προς το μέλλον, ότι ελάχιστοι από τους στόχους που

η Διακήρυξη θέτει προωθήθηκαν, πόσο μάλλον μέσω των τρόπων δράσης που εισηγείται. Εξάλλου, μόλις τρεισήμισι χρόνια έχουν παρέλθει. Ελάσσοнос σημασίας επίσης είναι η γενικόλογη διατύπωση των διαπιστώσεων, το οποίο άλλωστε εξηγείται από το γεγονός ότι η Διακήρυξη αποτελεί προϊόν ζυμώσεων μεταξύ μυημένων επί του θέματος.

Αντίθετα, έχει σημασία το γεγονός ότι το ζήτημα της ορθολογικοποίησης της σχέσης ΑμεΑ – ΜΜΕ, μπορεί μεν με τρόπο μεθοδικό και πολιτικά δεσμευτικό να έχει τεθεί από την ΓΓΕ-ΓΓΕ αρχής γενομένης από την διεθνή διημερίδα στις 19-20 Ιουνίου 2006 και τις πρωτοβουλίες-δεσμεύσεις του κ. Θ. Ρουσόπουλου που τη συνόδευσαν, πλην όμως – όπως το συνέδριο του Ιουνίου 2003 αποδεικνύει – έχουν προηγηθεί προσπάθειες προς την ίδια κατεύθυνση που δημιούργησαν παρακαταθήκες. Σημαντικότερη όλων είναι η εδραίωση της πεποίθησης στον χώρο των ατόμων με αναπηρία, ότι βρισκόμαστε πλέον στην κατάλληλη χρονική στιγμή (timing), ώστε τα πράγματα να προχωρήσουν από το επίπεδο της θεωρίας στο επίπεδο της πράξης. Κομμάτι αυτής της πράξης, άλλωστε, είναι και ο «Δημοσιογραφικός Οδηγός για θέματα αναπηρίας». Σε επόμενες σελίδες του οδηγού, όλοι οι γενικοί κατευθυντήριοι άξονες που καθορίζουν τη νέα επιδιωκόμενη σχέση ΑμεΑ-ΜΜΕ, θα αναλυθούν στις πιο σημαντικές τους λεπτομέρειες.

## **Εξερευνώντας τις πηγές των αρνητικών στάσεων**

Ας δούμε κάποιες αυτονόητες πηγές (κοινωνικές, πολιτικές, ψυχολογικές) των αρνητικών διακρί-

σεων απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία, όπως η έρευνα τις καταγράφει. Ας εντοπίσουμε, με απλά λόγια, τι θέλουμε να αλλάξουμε. Πηγές αρνητικής στάσης τού μη ανάπηρου ανθρώπου αναφέρονται – μεταξύ άλλων – οι εξής:

☉ Ο μη ανάπηρος άνθρωπος έχει γαλουχηθεί με την αξία της σπουδαιότητας ενός ακέραιου λειτουργικού σώματος και την υποσυνείδητη ανάγκη να την διαφυλάξει. Ως αξία, όχι ως πραγματικότητα, με την κοινωνικά συνακόλουθη προσωποποίηση της απαξίας στον άνθρωπο με αναπηρία.

☉ Μηχανισμός «ενοχής από συντροφικότητα». Ο μη ανάπηρος άνθρωπος φοβάται ότι έχοντας κοινωνική συναναστροφή με έναν ανάπηρο άνθρωπο μπορεί να θεωρηθεί δυσπροσαρμοστικός και κατά συνέπεια να οδηγηθεί σε κοινωνικό εξοστρακισμό.

☉ Μηχανισμός ενοχής είναι το να αισθάνεσαι «ένοχος» επειδή δεν είσαι άνθρωπος με αναπηρία, αντί να «υποφέρεις» και να ζεις την υποτιθέμενη αδικία που ο ανάπηρος συνάνθρωπος βιώνει. Έτσι, η μη σύνδεση με το ανάπηρο άτομο δρα ως προστατευτική λειτουργία και μηχανισμός ελάττωσης της ενοχής.

☉ Θεωρείται ότι τα άτομα με αναπηρία προκαλούν στον «μέσο» δέκτη ένα είδος αμφιθυμίας καθώς δημιουργούν συγχρόνως αισθήματα και συμπάθειας αλλά και αποστροφής. Αυτή η κατάσταση προξενεί αστάθεια συμπεριφοράς απέναντί τους που γίνεται αντιληπτή ωςάν να είναι οι άνθρωποι με αναπηρία ανεπιθύμητοι. Η αμφιθυμία αυτή θεωρείται ότι εντείνει τα αισθήματα ενοχής, τα οποία ελαττώνονται μόνο με την μείωση της αξίας του ανάπηρου ατόμου από το μη ανάπηρο.

☉ Υπάρχει, τέλος, η σύνδεση της αναπηρίας με

την προσωπική ευθύνη και τιμωρία για κάποια αμαρτία (ακόμα και των προγόνων). Υπό αυτή την έννοια ο άνθρωπος με αναπηρία θεωρείται, είτε «κακός» γιατί έκανε κάτι λάθος στη ζωή του, είτε «επικίνδυνος» εάν (υποθεθεί ότι) τιμωρήθηκε άδικα, διότι ζητά εκδίκηση για να εξισορροπήσει την αδικία που του έγινε.

Σε αυτές, λοιπόν, τις πηγές αρνητικής στάσης απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία, καλούνται τα ΜΜΕ να παρέμβουν και να τις «στερέψουν». Οι πηγές αυτές όσο συνεχίζουν να υπάρχουν, καθορίζουν αποφασιστικά την παραγωγή αρνητικών διακρίσεων από πλευράς ΜΜΕ εις βάρος των ανθρώπων με αναπηρία, μέσω της διαστρέβλωσης του πραγματικού κοινωνικού προσώπου τους.

Προφανώς, η κατεύθυνση που προτείνεται από τον Οδηγό, δεν έχει να κάνει με την βαθιά επί του θέματος εκπαίδευση του συνόλου των ανθρώπων των ΜΜΕ, ώστε να αμφισβητήσουν «εκ των έσω» τις πηγές αρνητικής στάσης. Μια τέτοια εκδοχή, που προϋποθέτει τα ΜΜΕ ως εκπαιδευόμενη πρωτοπορία στο σύνολό τους, είναι άτοπη.

Αυτό που μπορούμε, όμως, και πρέπει να επιχειρήσουμε, είναι να καταστήσουμε σαφή τα όρια μεταξύ καλών και κακών πρακτικών παρουσίας θεμάτων αναπηρίας- τα οποία μέχρι σήμερα δεν έχουν γίνει ευδιάκριτα.



**ΜΜΕ και αναπηρία:  
Καλές και κακές  
πρακτικές**



**Π**αράδειγμα πρώτο: αναλυτικό ρεπορτάζ με θέμα τις δυνατότητες που προσφέρει στα άτομα με προβλήματα ακοής η χρήση του κινητού τηλεφώνου. Ας υποθέσουμε ότι ο δημοσιογράφος αποφαινεται ως εξής: «επιτέλους, μέσω της ανταλλαγής μηνυμάτων οι Έλληνες κωφοί δίνουν τέλος στο πρόβλημα εύρεσης ερωτικού συντρόφου. Δεν θα χρειάζονται πλέον την μεσολάβηση τρίτων στο προξενικό!»

Σε πρώτη ανάγνωση δεν υποκρύπτεται κακή πρόθεση να θιγεί η κοινωνική ομάδα των κωφών-βαρήκων. Αντίθετα υπονοείται διάθεση να δοθεί μια κοινωνική διάσταση καθημερινότητας στη χρήση του κινητού τηλεφώνου για τους πολίτες με προβλήματα ακοής.

Ως τακτική προσέγγισης ο δημοσιογράφος στο συγκεκριμένο παράδειγμα θεωρεί τον εαυτό του άνθρωπο με πρόβλημα ακοής και αναζητεί τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τη χρήση του κινητού τηλεφώνου. Αδυνατώντας να κατανοήσει τον κωφό ως πλήρη οντότητα, τον αντιλαμβάνεται βάσει του εαυτού του με μια θεωρητική «αφαίρεση» της δυνατότητας ακοής. Αυτός ο κλασικός μηχανισμός προϊόν της άγνοιας και της αμηχανίας, εκτιμάται ασυνείδητα ως ο πλέον ασφαλής για την ταύτιση (αρχικά) και την δημοσιογραφική απόδοση (ακολουθώς) της πραγματικότητας του ανθρώπου με την όποια αναπηρία. Στην ουσία, όμως, είναι ο πιο παρωχημένος, στερεοτυπικός και σαφώς εσφαλμένος.

Ο άνθρωπος με αναπηρία μπορεί να ζει τη ζωή του ως πλήρης οντότητα, με ενσωματωμένες τις ιδιαιτερότητές της, όπως και ο κάθε άνθρωπος. Δεν τη βιώνει ως ελλειμματική οντότητα, προϊόν αφαίρεσης από ένα υποτιθέμενο «πλήρες» της όποιας κι-

νπτικής, αισθητηριακής ή νοπτικής αδυναμίας.

Το «διά ταύτα» είναι ότι η εικόνα που προβάλλεται για τους πολίτες με προβλήματα ακοής δεν είναι μόνο ψευδής, αλλά και προσβλητική. Διότι, τους στερεί ένα βασικό στοιχείο – κωδικό του κοινωνικού χαρακτήρα τους, μόνο και μόνο επειδή η κατανόηση της απώλειας ακοής είναι... αφαιρετική!

Αυτή η αφαίρεση, αυτός ο μηχανισμός που είναι προϊόν της άγνοιας και αμνηχανίας, μοιάζει να γίνεται στο όνομα της εύρεσης και δημοσιοποίησης σημείου επαφής μεταξύ του θέματος αναπηρίας και των δεδομένων του μη ανάπηρου κοινού. Μόνο που η επαφή μέσω αυτού του μηχανισμού, αγνοεί την αλήθεια του ανθρώπου με αναπηρία. Είναι κενή περιεχομένου.

Παράδειγμα δεύτερο: Γιατί να παίζουν ποδόσφαιρο 5Χ5 αθλητές με προβλήματα όρασης; Ερώτημα που συνοδεύεται από την παρατήρηση ότι είναι εντελώς παράλογο αθλητές να προσπαθούν να κλωτσήσουν μια μπάλα που δεν βλέπουν.

Παρών και σε αυτό το παράδειγμα βρίσκεται ο ενοχικός μηχανισμός απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία, προβάλλοντας το Εγώ του μη ανάπηρου με θεωρητική «αφαίρεση» της όρασης. Ουσιαστικά όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί το ποδόσφαιρο ως «παράλογη» ενασχόληση των ανθρώπων με προβλήματα όρασης. Αντίθετα, είναι μια εξαιρετικά λογική επιλογή, δεδομένου ότι πέρα από τη χαρά του παιχνιδιού (κοινή για όλους τους ανθρώπους), επιπρόσθετα υπηρετεί τις ανάγκες κινητικότητας και προσανατολισμού στον χώρο, των ανθρώπων με προβλήματα όρασης.

Συνεπώς, η λογική της ενασχόλησης με το ποδόσφαιρο για τους ανθρώπους με προβλήματα όρασης έχει προστιθέμενη αξία για τον άνθρωπο με

μειωμένη όραση συγκριτικά με τον μη ανάπηρο άνθρωπο. Μια βασική ενασχόληση ζωής των ανθρώπων με προβλήματα όρασης εξαιτίας της άγνοιας οδηγεί σε μια άστοχη και τελικά «παράλογη» διατύπωση.

Αυτή η απόρριψη, είναι επί της ουσίας απόρριψη της πραγματικότητας, της αλήθειας που βιώνουν οι άνθρωποι με προβλήματα όρασης στην σχέση τους με το ποδόσφαιρο. Όλες οι αλήθειες που αντανακλούν συγκεκριμένες ειδικές ανάγκες, οφείλουν να είναι προσβάσιμες στο ευρύτερο δημόσιο περιβάλλον. Μόνο έτσι νομιμοποιούν τον δικαιωματικό χαρακτήρα τους. Σε αντίθετη περίπτωση, υπονομεύονται.

## **Τα ΜΜΕ είναι επιρρεπή στην παραγωγή αρνητικής εικόνας**

Για λόγους που έχουν να κάνουν τόσο με το βάθος των στερεοτύπων και προκαταλήψεων όσο και με τους μηχανισμούς ενοχής απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία (προηγούμενα έχουμε αναφερθεί εκτενώς), τα ΜΜΕ είναι επιρρεπή στην παραγωγή αρνητικής εικόνας για την αναπηρία, αλλά και ευρύτερα για την ιδιαιτερότητα.

Είναι επιρρεπή σε δύο κύριους τύπους αρνητικής παρουσίασης: είτε αμφισβητώντας ότι η αναπηρία ενός ατόμου είναι υπαρκτή, είτε μη διστάζοντας να θεωρήσουν την αναπηρία ως αίτιο πρόκλησης ατυχιών ή ατυχημάτων. Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, χρεώνουν την αναπηρία ως ανικανότητα και μέσω αυτής της χρέωσης την στιγματίζουν ως αίτιο ατυχών συμβάντων.

Ένα υποθετικό παράδειγμα που συμπυκνώνει

την παραγωγή αρνητικής εικόνας είναι το ακόλουθο: Απροκάλυπτα προκλητικός τίτλος: «Κίνδυνος – θάνατος από ανάπηρους οδηγούς!», με αναφορά σε θανατηφόρο τροχαίο ατύχημα με τον ένα εκ των δύο οδηγών με τεκνητό μέλος (πόδι). Υποθετική ανάλυση ακολουθεί: «οι λόγοι που οδήγησαν το αυτοκίνητό του να βρεθεί στο αντίθετο ρεύμα ήταν «η αναπηρία του ποδιού του!».

Σημειώνουμε ότι το αυτοκίνητο ατόμων με τη συγκεκριμένη αναπηρία είναι μετασκευασμένο ώστε να οδηγείται με τα χέρια. Επιπλέον αναφορές περί εν δυνάμει δολοφόνων της ασφάλτου «όταν κατά την οδήγηση εκδηλωθεί αιφνιδιαστική πάθηση, όπως απώλεια συνείδησης ή επιληψία» δημιουργεί μια σύγχυση διαφόρων ειδών αναπηριών, οι οποίες αποδίδονται γενικά σε όλους τους αναπήρους αδιακρίτως.

Επισημαίνουμε ότι οι άνθρωποι με αναπηρία οδηγούν ασφαλέστερα από τον μέσο όρο των οδηγών (στατιστικά τεκμηριωμένο), τόσο εξαιτίας της προηγμένης τεχνολογίας όσον αφορά τις αναγκαίες προσαρμογές, όσο και – κατά κύριο λόγο – εξαιτίας μιας ιδιαίτερα αναπτυγμένης σε σχέση με τον μέσο όρο οδηγικής συνείδησης.

Αυτό συμβαίνει διότι ως γνωστόν χιλιάδες κινητικές αναπηρίες στην χώρα μας έχουν τα αίτιά τους σε αυτοκινητιστικά ατυχήματα, και συνεπώς οι εξ' αυτών κινητικά ανάπηροι γνωρίζουν βαθιά τι σημαίνει οδηγική ασυνείδησία μιας και συμβιώνουν με τις επιπτώσεις της.

Η διδακτική ουσία, όμως, του παραδείγματος έχει να καταδείξει την άστοχη ταύτιση αναπηρίας – ασθένειας (πρώτο στοιχείο). Εξίσου άστοχη είναι η εξομοίωση όλων των πολιτών με αναπηρία ως ανθρώπων «αποκλινόντων από την κανονικότητα»

(δεύτερο στοιχείο). Ο άνθρωπος με αναπηρία εμφανίζεται ως βέβαιος θύτης του ατυχήματος και η αναπηρία του ως βέβαιο αίτιο, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Κωδικοποιημένα παραθέτουμε στη συνέχεια κάποια στερεότυπα που καθορίζουν τον τρόπο προβολής των ΑμεΑ από τα ΜΜΕ:

### **ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗΝ**

⊗ Εστίαση στην αναπηρία και όχι στον άνθρωπο
⊗ Η αναπηρία είναι αντιληπτή ως υστέρηση και όχι ως αυτό που πραγματικά βιώνει κανείς
⊗ Η αναπηρία είναι δυστυχία
⊗ Η προβολή δραστηριοτήτων των ανθρώπων με αναπηρία, μπορεί να προκαλέσει θλίψη
⊗ Η αναπηρία είναι πιθανό εργαλείο επιβίωσης
⊗ Οι άνθρωποι με αναπηρία δεν έχουν δικαιώματα αλλά προνόμια
⊗ Η αναπηρία ισοδυναμεί με ανικανότητα
⊗ Η αναπηρία ισοδυναμεί με ασθένεια
Όλα τα παραπάνω στερεότυπα, παράγονται και αναπαράγονται σε πλήθος δημοσιευμάτων του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου και σε πλήθος εκπομπών του ηλεκτρονικού Τύπου.

Η αποφυγή αυτών των εσφαλμένων αντιλήψεων, επιβάλλεται να γίνει κατανοητή ως όρος απαραίτος, αν θέλουμε να εφαρμοστεί ο Κώδικας Δεοντολογίας σε ό,τι αφορά την παρουσίαση θεμάτων αναπηρίας. Η διαρκής αναπαραγωγή τους δεν έχει να κάνει μόνο με την αξιοπιστία των ΜΜΕ απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία, αλλά με ση-

μαντικές αρνητικές συνέπειες στην καθημερινή ζωή του. Έχει να κάνει και με την παρεμπόδιση του να ασκήσει ισότιμα τα δικαιώματά του και να καρπωθεί στοιχειώδη κοινωνικά αγαθά. Η βαθύτερη ουσία της δεοντολογίας είναι ακριβώς η μη παρεμπόδιση των ΑμεΑ να ζήσουν και να λειτουργήσουν ισότιμα.



# Η έννοια της θετικής εικόνας



**Γ**ίνεται ιδιαίτερος λόγος και πάρα πολλές αναφορές σε συνέδρια, ημερίδες, εκδηλώσεις και συζητήσεις, για την ανάγκη να προβάλλεται μέσα από τα ΜΜΕ η θετική εικόνα του ανθρώπου με αναπηρία. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να προβάλλονται οι άνθρωποι με αναπηρία μέσω των καθημερινών διεκδικήσεών τους, μέσω της καθημερινής συμμετοχής τους στην κοινωνική ζωή. Να προβάλλονται ως ενεργοί, διεκδικητικοί πολίτες και όχι ως παθητικοί αποδέκτες οίκτου. Πρέπει να αντιμετωπίζονται ως υποκείμενα δικαιωμάτων κατ' αντανάκλαση του σύγχρονου κοινωνικού μοντέλου και όχι αντικείμενα φιλανθρωπίας, όπως το παρωχημένο πατερναλιστικό μοντέλο επιτάσσει.

Η έννοια της θετικής εικόνας μπορεί για τους μνημένους στα θέματα αναπηρίας να είναι κατανοητή, το ίδιο όμως δεν συμβαίνει για όσους δεν παρακολουθούν από κοντά αυτά τα θέματα. Οδηγούμαστε έτσι πολλές φορές, στο πλαίσιο της προσπάθειας προβολής θετικής εικόνας, στη δημιουργία μιας «θετικής υπερβολής» που τελικά λειτουργεί υπονομευτικά στην ανάπτυξη μιας διευρυμένης κοινωνικής αντίληψης. Θα μπορούσαμε εύλογα να ισχυριστούμε ότι η «θετική υπερβολή» και η «αρνητική απεικόνιση» έλκουν περίπου το ίδιο τα ΜΜΕ και λειτουργούν συμπληρωματικά σε αυτό που ονομάσαμε στερεοτυπική αντίληψη στην παρουσίαση θεμάτων αναπηρίας. Τι είναι και τι δεν είναι η θετική εικόνα, σε δύο φράσεις διατυπώνεται ως εξής:

☉ Η θετική εικόνα είναι αναγκαιότητα, δεν είναι όμως αυτοσκοπός

☉ Δε νοείται θετική εικόνα όταν δεν είναι αληθής

Η υπερβολικά θετική εικόνα εκφράζεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Οι πιο απτοί από αυτούς είναι δυο: α) η χρήση παράλογων όρων θετικής υπερβολής στον χαρακτηρισμό των ανθρώπων με αναπηρία και β) η προβολή μεμονωμένων περιπτώσεων ανθρώπων με αναπηρία με τελείως ειδικά κριτήρια, διαφορετικά από αυτά που χρησιμοποιούνται για τον Μέσο Ορό. Στη συνέχεια θα μιλήσουμε λίγο πιο αναλυτικά.

## Ορολογία «θετικής υπερβολής»

Κατά κύριο λόγο οι άνθρωποι με νοπηκή καθυστέρηση χαρακτηρίζονται από τη σκοπιά της «θετικής υπερβολής» ως άνθρωποι με ειδικές ικανότητες. Πολλές φορές για την συγκεκριμένη αναπηρία αλλά και για όλες τις λεγόμενες αόρατες αναπηρίες (π.χ. αυτισμός), ο χαρακτηρισμός αυτός δεν συνοδεύει κάποιο επίτευγμά τους, αλλά μια απλή καταγραφή της καθημερινότητάς τους. Με αυτό ως δεδομένο, ο χαρακτηρισμός παραπέμπει στο... παράλογο, ότι η νοπηκή καθυστέρηση είναι ειδική ικανότητα! Προφανώς δεν είναι, είναι απλά νοπηκή καθυστέρηση.

Άνθρωποι με ειδικές ικανότητες χαρακτηρίζονται αρκετά συχνά και όλες οι άλλες κατηγορίες ανθρώπων με αναπηρία (κινητικά προβλήματα, όρασης, ακοής κλπ), με την διαφορά ότι τις περισσότερες φορές ο χαρακτηρισμός συνοδεύει κάποιο επίτευγμα.

Αυτός ο χαρακτηρισμός παραμένει παράλογος και άκρως αρνητικός, καταρχάς διότι εξαιτίας της αλόγιστης χρήσης του και μόνο παραπέμπει ευθέως στην αναπηρία και βάζει σε δεύτερη μοίρα τον άν-

θρωπο. Επίσης, από όποια πλευρά και αν το δούμε, η παραπληγία είναι παραπληγία, η κώφωση κ.ο.κ. στο παραμικρό δεν είναι... ειδικές ικανότητες. Σε τελική ανάλυση, τον συγκεκριμένο χαρακτηρισμό όπως και άλλους ομοειδείς αντίστοιχης λογικής, αποδοκιμάζουν στο σύνολο τους και τα άτομα με αναπηρία (βλ. έρευνα περιοδικού «Ισοτιμία») ως εντελώς απαράδεκτο και αρνητικό. Αυτό θα έπρεπε να αρκεί ώστε να έχει πλήρως απορριφθεί. Το ζητούμενο είναι έστω να απορριφθεί στο άμεσο μέλλον.

Για να μη μακρηγορούμε θα παραθέσουμε κάποιες εκφράσεις, που ενώ με μια πρώτη ματιά δεν είναι υπονομευτικές για την αναπηρία και τον άνθρωπο με αναπηρία, στην πραγματικότητα είναι πλήρως ακατάλληλες και επί της ουσίας λειτουργούν ως άλλοθι χρόνιων κοινωνικών υστερήσεων απέναντι στον άνθρωπο με αναπηρία.

Ο δημοσιογράφος, συνεπώς, που λόγω πλήρους άγνοιας και αμηχανίας τις χρησιμοποιεί, δεν λειτουργεί ως υπερασπιστής των δικαιωμάτων του συμπολίτη με αναπηρία, ως εκ του ρόλου του οφείλει, αλλά ως άλλοθι της κοινωνίας που του τα έχει στερήσει.

### **Απορριπτέα ορολογία «θετικής υπερβολής» - Χαρακτηριστικά παραδείγματα:**

☉ Άτομα με ειδικές ικανότητες
☉ Ήρωες της ζωής (ωσάν η ζωή να είναι ηρωική...)
☉ Νικητές της ζωής (...και πρέπει οπωσδήποτε να νικήσεις)
☉ Νικητές της αναπηρίας (ωσάν η αναπηρία να είναι... αντίπαλος)

☉ Με τα μάτια της ψυχής (αφορά πολίτες με προβλήματα όρασης)
☉ Κραυγή σιωπής (αφορά πολίτες με προβλήματα ακοής)
☉ Πρωταθλητές της θέλησης
☉ Άτομα με ειδικές αναπηρίες
☉ Άτομα με ειδικές δεξιότητες (κατά κόρον τον τελευταίο χρόνο)
☉ Ολυμπιονίκες της ζωής (αναφέρεται στους αθλητές με αναπηρία)
☉ Ολυμπιονίκες της θέλησης

Σαν τα παραπάνω χαρακτηριστικά παραδείγματα υπάρχουν δεκάδες άλλα. Αρκεί μια στοιχειώδης μελέτη του έντυπου Τύπου ή μια επιμελής παρακολούθηση ενημερωτικών ή reality τηλεοπτικών προγραμμάτων για να συμπληρωθεί μια μακροσκελής λίστα.

Το ερώτημα, κατά συνέπεια, είναι με ποιο κριτήριο θα επιλέγονται οι σωστές και θα απορρίπτονται οι λανθασμένες εκφράσεις. Η απάντηση είναι απλή: Είναι απορριπτέοι όλοι οι υπερβολικοί χαρακτηρισμοί που παραπέμπουν γενικώς και αορίστως στον άνθρωπο με αναπηρία είτε την αναπηρία, και στο ελάχιστο δεν συγκεκριμενοποιούν την ανθρωπινή διαφορετικότητα. Όταν για παράδειγμα, σκεφτούμε τις φράσεις «Νικητές της ζωής» ή «Πρωταθλητές της θέλησης» που θα μπορούσαν θεωρητικά να αφορούν οποιονδήποτε πολίτη, γνωρίζουμε μέσα μας ότι αφορούν πολίτες με αναπηρία. Το κριτήριο, συνεπώς, εντοπισμού και απόρριψης είναι απλούστατα συνειρμικό.

### **Η προβολή μεμονωμένων περιπτώσεων**

Τα θέματα αναπηρίας έχουν αρχή και τέλος.

Έχουν δομή και περιεχόμενο. Έχουν σημείο αναφοράς. Έχουν κοινωνική και όχι ατομική διάσταση. Είτε πρόκειται για θέματα προσβασιμότητας, είτε για θέματα καθημερινότητας, παιδείας και επαγγελματικής κατάρτισης, επιχειρηματικότητας, αποκατάστασης, προνοιακής πολιτικής και επιδομάτων, αθλητισμού και πολιτισμού. Αφορούν με τρόπο συνολικό τους ανθρώπους με αναπηρία, με τρόπο εξειδικευμένο τις συγκεκριμένες αναπηρικές κατηγορίες. Απαραβίαστο σημείο αναφοράς η ισότητα ευκαιριών και δικαιωμάτων.

Η προβολή μεμονωμένων περιπτώσεων αφορά τόσο γεγονότα και καταστάσεις, όσο και πρόσωπα. Δεν είναι αργιογή κακή πρακτική. Όταν γίνεται με τρόπο εξειδικευμένο, όταν συνδέει το μεμονωμένο με το συνολικό, όταν έχει σημείο αναφοράς της την ισότητα ευκαιριών και δικαιωμάτων, δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί καλή πρακτική. Δυστυχώς, όμως, τις περισσότερες φορές αυτό δεν γίνεται.

Η προβολή μεμονωμένων περιπτώσεων αναπηρίας γίνεται είτε για να αναδειχθεί ένα πρόβλημα, είτε μια θετική εικόνα για την αναπηρία. Σε αυτό το σημείο θα εστιάσουμε στο δεύτερο. Το πώς δηλαδή προβάλλεται μια θετική, αλλά όχι υπερβολική εικόνα για ένα άτομο με αναπηρία.

## **Μεμονωμένη εικόνα αληθής, συνολική εικόνα ψευδής**

Ξεκινάμε με ένα απλό γεγονός. Τη σχολική γιορτή ενός κέντρου που εκπαιδεύει – κοινωνικοποιεί παιδιά με αναπηρίες. Από μόνο του το γεγονός δεν αποτελεί θέμα, δεν αποτελεί είδηση, υπό την έννοια ότι η σχολική γιορτή γίνεται επί σειρά ετών και θα

συνεχίζει να γίνεται επί σειρά ετών. Η παρουσίαση των διαδραματιζόμενων στην γιορτή με πρωταγωνιστές τα παιδιά (χοροί, τραγούδια, θέατρο κ.ο.κ.), συνιστά προβολή θετικής εικόνας για την αναπηρία, αρκεί το όλο θέμα να μην εξαντλείται σε αυτή. Το γεγονός της γιορτής δεν είναι είδηση, ούτε ο πρωταγωνιστικός σε αυτή ρόλος των παιδιών. Είναι αφορμή ώστε να προκύψει είδηση. Επιβάλλεται να υπάρξει εστίαση στις δομές του Κέντρου που προετοίμασαν τους πρωταγωνιστικούς ρόλους των παιδιών, στις πιθανές δυσκολίες που αντιμετώπισαν, στην συνολική εικόνα των αντίστοιχων Κέντρων (αν είναι αρκετά ή όχι, αν είναι κοινές οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, ποιες οι ανάγκες τους κ.ο.κ)

Δεν επιλέξαμε τυχαία το συγκεκριμένο παράδειγμα. Η παρουσίαση σχολικών εορτών των Κέντρων εκπαίδευσης παιδιών με αναπηρία ως «είδηση» είναι εξαιρετικά συνηθισμένη, τόσο στον ηλεκτρονικό, όσο και στον έντυπο Τύπο. Προβάλλεται μεν «θετική εικόνα» για τα παιδιά με αναπηρία, όμως αποκρύπτεται η είδηση, το θέμα, ότι δηλαδή τα περισσότερα παιδιά με αναπηρία δεν έχουν τις κοινωνικές δυνατότητες να αναπτύξουν μια θετική εικόνα προς την κοινωνία. Άρα, η μεμονωμένη και αποσπασματική εικόνα που δόθηκε από τα ΜΜΕ είναι ελλιπής.

## Κριτήρια προβολής μεμονωμένων περιπτώσεων

Η έννοια της «ψευδούς υπερβολής» γίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρη στην παρουσίαση μεμονωμένων περιπτώσεων ανθρώπων με αναπηρία. Όταν πρόκειται για μεμονωμένο πρόσωπο του γενικού



πληθυσμού, κύριο κριτήριο για την προβολή του είναι κάποιο επίτευγμά ή η προσωπικότητά του. Όταν όμως η είδηση αναφέρεται σε ΑμεΑ, τότε η αναπηρία είναι αυτό που κυρίως που προβάλλεται και έπονται τα επιτεύγματα ή η προσωπικότητα.

Ας αναφέρουμε κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα:

α) «Παιδί με νοητική καθυστέρηση διακρίνεται στα μαθηματικά»: η είδηση αυτή φιλοξενήθηκε σε τηλεοπτικά κανάλια και εφημερίδες, συνοδευόμενη από ανέξοδες ρητορείες για τις «ειδικές ικανότητες» των ανθρώπων με νοητική καθυστέρηση. Για όσους στοιχειωδώς γνωρίζουν τα θέματα αναπηρίας, η είδηση αυτή είναι εντελώς αναληθής.

Είτε δεν πρόκειται περί παιδιού με νοητική καθυστέρηση, είτε δεν πρόκειται περί διάκρισής του στα μαθηματικά (μεταξύ ποιών και με ποιο κριτήριο;). Η είδηση αυτή αποσκοπεί αποκλειστικά και μόνο στον εντυπωσιασμό, παρακάμπτοντας τελείως το κριτήριο αλήθειας. Ακόμα και εάν υποθέσουμε ότι το παιδί αυτό διακρίθηκε μεταξύ συμμαθητών του με νοητική καθυστέρηση και οι δημοσιογράφοι παρέλειψαν να το διευκρινίσουν, η ουσία δεν αλλάζει. Η νοητική καθυστέρηση δεν είναι «μία και αδιαίρετος», έχει διαβαθμίσεις, είναι προφανές ότι κάποια παιδιά με νοητική καθυστέρηση θα διακριθούν μεταξύ των συμμαθητών, η είδηση είναι μη είδηση, παραμένει ψευδής. Δεν πρόκειται στο ελάχιστο για προβολή θετικής εικόνας, αλλά για υποβολή εντυπωσιασμού.

β) «Νεαρή τυφλή κοπέλα, καταφέρνει να μπει στο βιβλίο Γκίνεας»: σε αντίθεση με την προηγούμενη είδηση, αυτή είναι αληθής. Πράγματι, κοπέλα με πρόβλημα όρασης από την ελληνική επαρχία, κατάφερε να δημιουργήσει τη μεγαλύτερη συλλογή

από ξύστρες στον κόσμο και να καταγραφεί στο βιβλίο Γκίνες.

«Ποιο τότε το θέμα, προς τι η αναφορά αυτού του παραδείγματος στο συγκεκριμένο σημείο;» το εύλογο ερώτημα. Απάντηση: το συγκεκριμένο θέμα κάλυψε μεγάλο δημοσιογραφικό χώρο παρουσίας, συνοδευόμενο από πλήρες βιογραφικό της νεαρής κοπέλας και πλήρη ανάλυση σχετική με το «πώς τα κατάφερε», «από τι εμπνεύστηκε» κ.ο.κ.

Το συγκεκριμένο θέμα που στην ουσία του είναι ασήμαντο και δευτερεύον, δεν θα προβαλλόταν, αν η συλλέκτρια δεν ήταν ΑμεΑ. Εμμέσως πλην σαφώς αναδεικνύεται ως σημαντικό επίτευγμα μια ενασχόληση που για τα κοινά μέτρα δεν είναι σπουδαία. Με βάση λοιπόν το αίτημα κοινωνικής ισοτιμίας που εκφράζεται από τους ανθρώπους με αναπηρία, το δημοσίευμα αυτό προβάλλει μια θετική εικόνα που καταλήγει ψευδής.

Ανακεφαλαιώνοντας, ισχύουν οι εξής άγραφοι κανόνες που θα πρέπει να αναθεωρηθούν:

α) Όταν ο πρωτεύων ρόλος που ασκεί ένας άνθρωπος με αναπηρία καθιστά εξ αντικειμένου την αναπηρία του δευτερευούσης σημασίας, το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον για παρουσίασή του είναι περιορισμένο

β) Όταν η αλήθεια για την αναπηρία κατακτά πρωτεύοντα ρόλο ωθώντας σε δεύτερο ρόλο τους στερεοτυπικούς μύθους της, τα ΜΜΕ προσπαθούν να επαναφέρουν την ισορροπία στην αρχική της θέση

## Η νέα προσέγγιση

Αυτό που έχει καίρια σημασία, είναι να υπάρχουν εξειδικευμένοι επαγγελματίες μέσα στα ΜΜΕ

που θα συμπληρώσουν την «κρίσιμη μάζα» των ανθρώπων από τον αναπηρικό χώρο με στόχο τα θέματα αναπηρίας να βρουν δίοδο προς το κεντρικό επικοινωνιακό σκηνικό και να παρουσιάζονται στην αληθινή τους διάσταση.

Για να γίνουμε πιο πρακτικοί: καλούνται οι άνθρωποι των ΜΜΕ να κατανοήσουν ότι αναβάθμιση της σχέσης τους με τους ανθρώπους με αναπηρία είναι άκρως συμφέρουσα, διότι αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση ουσιαστικής γνωριμίας με ένα νέο, διευρυμένο κοινό που μέχρι σήμερα είναι άκρως επιφυλακτικό απέναντί τους. Το στοίχημα δε θα κερδηθεί από τη μια μέρα στην άλλη. Το γεγονός, όμως, ότι ήδη τα πρώτα απαραίτητα βήματα έχουν γίνει με τρόπο πολιτικά υπεύθυνο αποτελεί εκέγγυο. Οι άνθρωποι των ΜΜΕ καλούνται από την πλευρά τους να επιδείξουν βούληση.

Η μοναδική προσπάθεια που έχει γίνει στην χώρα μας προς αυτή την κατεύθυνση, χρονολογείται στις αρχές του 2000, με το εξειδικευμένο για θέματα αναπηρίας μηνιαίο περιοδικό «Ανάμεσα» της εφημερίδας «Ελευθεροτυπία». Το συγκεκριμένο περιοδικό κυκλοφόρησε καθ' όλη την διάρκεια του 2000. Συνεργάτες του ήταν αναπηρικοί φορείς και εξειδικευμένοι με τα θέματα αναπηρίας επιστήμονες, και έδωσε το έναυσμα για μια διαφορετική, μέσα στα επόμενα χρόνια, προσέγγιση των θεμάτων αναπηρίας.

Συγκεκριμένα, πέρα από την διάχυση ειδήσεων για την αναπηρία στην ύλη της εφημερίδας (mainstreaming), υπήρξε και εξειδικευμένη παρουσίαση μέσω σταθερής εβδομαδιαίας στήλης που δημοσιεύεται από τις αρχές του 2001 μέχρι σήμερα. Στην δημιουργία του περιοδικού συνέβαλε ο εκδότης με τετραπληγία Ανδρέας Κουζέλης και οι

συνεργάτες του, μιας και το ANAMEΣΑ θεωρήθηκε και ήταν «γέννημα και των δικών του προσωπικών αναγκών να επικοινωνεί και να μαθαίνει». Θεωρήθηκε – και έτσι αποδείχτηκε – ότι η συμβολή του διασφαλίζει την «περιεκτικότητα σε αλήθεια» της ύλης του περιοδικού.

# Τεχνολογία προσβασιμότητας



**A**ναφερόμενοι στην προσβασιμότητα σε τεχνολογικό επίπεδο, μιλάμε για την δυνατότητα που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι με αναπηρία, για πρόσβαση στο σύνολο του περιεχομένου των ΜΜΕ.

Ειδικά σε ό,τι αφορά τον έντυπο Τύπο, το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η διάθεση του συνόλου της ύλης σε ηλεκτρονική μορφή, ώστε τουλάχιστον να έχουν πρόσβαση σε αυτήν και οι πολίτες με προβλήματα όρασης, αφού χρησιμοποιήσουν τα κατάλληλα εργαλεία και λογισμικό (screen readers, μεγεθυντές οθόνης κ.ο.κ.). Το πρώτο αυτό βήμα έχει τα τελευταία χρόνια γίνει σε αρκετές από τις κεντρικές αθηναϊκές εφημερίδες και σε ορισμένα από τα περιοδικά, με μεγάλη κυκλοφορία.

Υπάρχουν βέβαια και πολλά άλλα που πρέπει να γίνουν, ώστε να καταστήσουν 100% προσβάσιμο τον έντυπο Τύπο σε όλους τους πολίτες.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούμε και στη νεότευκτη Ψηφιακή Τηλεόραση, η οποία με τις υπηρεσίες πρόσβασης που διαθέτει μπορεί να συμβάλει πολλαπλά στην ενημέρωση και ψυχαγωγία χρηστών με αναπηρία.

Περίπου 120.000 αποκωδικοποιητές τεσσάρων διαφορετικών τύπων, ανοίγουν τον δρόμο της χρήσης τηλεοπτικού προϊόντος για ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού, έως σήμερα αποκλεισμένο.

Οι τεχνικές λύσεις για την κατανόηση τηλεοπτικού περιεχομένου κατά κατηγορία αναπηρίας και τα ειδικά λειτουργικά χαρακτηριστικά που αποκωδικοποιούνται κατά κατηγορία αναπηρίας, παρουσιάζονται στους πίνακες που ακολουθούν:

<b>Ελλείψεις &amp; τεχνικές λύσεις για την κατανόηση τηλεοπτικού περιεχομένου κατά κατηγορία αναπηρίας</b>				
<b>Κατηγορία Αναπηρίας</b>	<b>ΑμεΑ με...</b>	<b>Ελλείψεις υποστηρικτικού περιεχομένου που προκαλούν αδυναμία κατανόησης</b>	<b>Διευκολυντές Αναλογικής Τηλεόρασης</b>	<b>Διευκολυντές Ψηφιακής Τηλεόρασης</b>
<b>I</b>	Προβλήματα ακοής /Κώφωση	Υπόπτιλοι Νοηματική γλώσσα	Δεν υπάρχουν. Το περιεχόμενο είναι κατανυπτό μόνο όταν το υποστηρικτικό περιεχόμενο (υπόπτιλοι, φωνή κλπ.) είναι ενσωματωμένο στο κύριο ως περιεχόμενο	Αποκωδικοποιητές με δυνατότητα επιλογής του υποστηρικτικού περιεχομένου ανάλογα με το είδος αναπηρίας
<b>II</b>	Προβλήματα όρασης /Τύφλωση	Ακουστική περιγραφή Εκφωνούμενοι υπόπτιλοι	Συμβατικοί αποκωδικοποιητές	
<b>III</b>	Κινητική αναπηρία άνω άκρων/Τετραπληγία	Χειρισμοί τηλεχειριστηρίου		
<b>IV</b>	Λοιπές αναπηρίες	Χειρισμοί		



## Ειδικά λειτουργικά χαρακτηριστικά αποκωδικοποιητών κατά κατηγορία αναπηρίας

Τύπος Αποκωδικοποιητή	Είδος Αναπηρίας	Προδιαγραφές
I	Προβλήματα ακοής/Κώφωση	Αρκούν οι βασικές προδιαγραφές χωρίς να απαιτούνται επιπλέον προσαρμογές
II	Προβλήματα όρασης /Τύφλωση	Δυνατότητα κατάλληλης προσαρμογής του τηλεχειριστηρίου και όλων των διεπαφών του αποκωδικοποιητή με εκφώνηση στην ελληνική γλώσσα. Διαθεσιμότητα ενσωματωμένου συνθέτη ομιλίας στην ελληνική γλώσσα για τις ανάγκες πρόσβασης στον Πλοηγό Διαδικτύου, την εκφώνηση του Ηλεκτρονικού Οδηγού Προγράμματος και την εκφώνηση όλων των επιλογών του μενού του αποκωδικοποιητή.
III	Τετραπληγία	Δυνατότητα κατάλληλης προσαρμογής του τηλεχειριστηρίου που να επιτρέπει το χειρισμό του αποκωδικοποιητή.



**Ορολογία**



**Η** δομική προσέγγιση που επιχειρούμε στον «Δημοσιογραφικό Οδηγό για θέματα αναπηρίας» στόχο έχει την αντιμετώπιση της άγνοιας, της αμηχανίας των ψευδών αναπαραστάσεων των ΜΜΕ, την απαλοιφή παραδειγμάτων προσβλητικής αντιμετώπισης των θεμάτων της αναπηρίας και λανθασμένων κριτηρίων στην επιλογή θεμάτων και προσώπων. Οδηγίες άμεσης χρήσης που έχει συμπυκνώσει και απλοποιήσει ο παραολυμπιονίκης Σάκης Κωστάρης, υπεύθυνος δημοσίων σχέσεων της Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής, παραθέτουμε στη συνέχεια:

## Οδηγίες άμεσης χρήσεως

Όταν συζητάτε, παίρνετε συνέντευξη ή έρχεστε σε επαφή με έναν άνθρωπο με αναπηρία, χρήσιμο είναι να γνωρίζετε ότι:

🕒 Πρώτα να αναφέρετε το πρόσωπο και μετά την αναπηρία (π.χ. ο κύριος Τάδε με τετραπληγία και όχι ο τετραπληγικός κύριος Τάδε).

🕒 Συμπεριφερθείτε φυσιολογικά, μην «παρακολουθείτε» κάθε λέξη ή κάθε κίνησή σας για να μην κάνετε λάθος. Μην νιώθετε αμηχανία όταν χρησιμοποιείτε κάποιες εκφράσεις, όπως «θα δούμε» όταν απευθύνεστε σε άτομο με προβλήματα όρασης ή «η απόσταση είναι πέντε λεπτά περπάτημα», όταν απευθύνεστε σε άτομο που χρησιμοποιεί αμαξίδιο.

🕒 Μην χρησιμοποιείτε επ' ουδενί συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, όπως «τραγικό», «θύμα», «καθηλωμένος σε αναπηρικό αμαξίδιο». Αποφεύγετε πλήρως υπερθετικούς χαρακτηρισμούς όπως «ήρωες της ζωής», «άτομα με εξαιρετικές ικανότητες» κ.ο.κ.

☞ Μην σπεύσετε να βοηθήσετε τον άνθρωπο με αναπηρία πριν ρωτήσετε εάν είναι απαραίτητη η βοήθειά σας. Είναι πλήρως αποδεκτό να προσφέρετε βοήθεια, και εάν είναι απαραίτητη θα σας δοθούν οδηγίες.

☞ Είναι ενδεδειγμένο να απευθύνεστε απευθείας στον άνθρωπο με αναπηρία, όταν συνομιλείτε μαζί του, όχι π.χ. στον συνοδό ή τον μεταφραστή του.

☞ Συνομιλήστε με κανονικό τόνο φωνής, αποφεύγετε να χρησιμοποιείτε απλοποιημένη ή συγκαταβατική γλώσσα, ωσάν να απευθύνεστε σε παιδί.

☞ Μην δείχνετε και μην έχετε νευρικότητα. Έχετε υπομονή, όταν κάποιοι άνθρωποι με αναπηρία χρειάζονται λίγο περισσότερο χρόνο για να δράσουν αυτόνομα.

## Αποδεκτές-μη αποδεκτές εκφράσεις

Εστιάζοντας στο θέμα της ορολογίας, παραθέτουμε λίστα αποδεκτών-μη αποδεκτών εκφράσεων στον παρακάτω πίνακα:

<b>Χρησιμοποιήστε:</b>	<b>Αποφύγετε:</b>
Άτομο με αναπηρία	Ανάπηρο άτομο Άτομο με ειδικές ανάγκες (εάν και χρησιμοποιείται στο παρελθόν σήμερα θεωρείται εσφαλμένο)
Άτομα με κινητική αναπηρία	Οι κινητικά ανάπηροι Οι σωματικά ανάπηροι

<b>Χρησιμοποιήστε:</b>	<b>Αποφύγετε:</b>
Αθλητές χωρίς αναπηρία	Κανονικοί αθλητές
Άτομα με αναπηρία	Άτομα με αναπηρίες (χρήση πληθυντικού μόνο όταν το άτομο έχει πολλαπλές αναπηρίες)
Ολυμπιακοί-Παραολυμπιακοί Αγώνες/Αθλήματα	Ειδικοί – Κανονικοί Αγώνες/Αθλήματα
Άτομα με πρόβλημα όρασης ή τύφλωση	Αόμματοι, στραβοί
Άτομο με νοητική καθυστέρηση	Καθυστερημένος/Καθυστερημένο άτομο
Άτομο με εγκεφαλική παράλυση	Σπαστικός/σπαστικό άτομο
Περιγράφοντας την αναπηρία π.χ. άτομο με ακρωτηριασμό	Παραμορφωμένος, ελλειμματικός, κουτσός
Ο Τάδε είναι άτομο με... (ακολουθεί η συγκεκριμένη αναπηρία)	Πάσχει από... Υποφέρει από...
Χρησιμοποιεί αμαξίδιο Χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου	Καθλωμένος σε αναπηρικό αμαξίδιο
Άτομο με κινητική αναπηρία, Άτομο με κινητικό περιορισμό	Σακάτης, σακαταμένος, τραυματισμένος
Αναπηρία	Ασθένεια, αρρώστια, πρόβλημα

## Δύο όροι ψευδείς που μοιάζουν αληθείς

Θα επιμείνουμε λίγο περισσότερο σε δύο σημεία από την στήλη «Αποφύγετε», διότι αποτελούν εξαιρετικά διαδεδομένες δημοσιογραφικές εκφράσεις, όταν παρουσιάζονται θέματα αναπηρίας.

Ο όρος «άτομο με ειδικές ανάγκες» που χρησιμοποιείται στην συντριπτική πλειονότητα παρουσίασης θεμάτων αναπηρίας, επί της ουσίας είναι κενός περιεχομένου. Είναι το ίδιο παράλογος με τον όρο «άτομο με ειδικές ικανότητες», που είναι ο χαρακτηριστικότερος από τους λανθασμένους όρους «θετικής υπερβολής».

Ωστόσο ο όρος στο σύνολό του μπορεί να μη σημαίνει τίποτα (γι' αυτό και δε χρησιμοποιείται πουθενά στον κόσμο, με εξαίρεση τη χώρα μας), αλλά σημαίνουν πολλά απομονωμένες οι δύο τελευταίες λέξεις του. «Ειδικές ανάγκες» είναι οι ανάγκες που δημιουργούνται, όταν σε έναν άνθρωπο δεν προσφέρονται οι δυνατότητες να ασκήσει βασικά δικαιώματα και να απολαμβάνει στοιχειώδη κοινωνικά αγαθά. Για παράδειγμα, ένας άνθρωπος με προβλήματα ακοής, όπως όλοι οι άνθρωποι, έχει την βασική ανάγκη της εκπαίδευσης που αποτελεί βασικό κεκτημένο δικαίωμα.

Η ανάγκη «βαπτίζεται» ειδική, όταν τα άτομα με προβλήματα ακοής δεν έχουν στη διάθεσή τους απαραίτητους μηχανισμούς (διερμηνείς νοηματικής κ.ο.κ.) και συνεπώς δεν υπάρχει η κάλυψη των εν λόγω αναγκών. Εάν ήταν διαθέσιμοι οι μηχανισμοί και τα εργαλεία, η ανάγκη θα παρέμενε βασική.

Αντίστοιχα παραδείγματα μπορούν να διατυπωθούν εκατοντάδες σε διαφορετικούς τομείς. Με-



γαλύτερη σημασία έχει να καταλάβουμε ότι ο όρος «άτομα με ειδικές ανάγκες» υποδηλώνει ότι οι άνθρωποι με αναπηρία έχουν διαφορετικές βασικές ανάγκες απ' αυτές του υπόλοιπου πληθυσμού. Αυτή η αντίληψη φυσικά δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια και παράλληλα είναι άκρως υπονομευτική. Εξάλλου ο ίδιος ο κεντρικός φορέας εκπροσώπησης των ΑμεΑ (ΕΣΑμεΑ) έχει απορρίψει τον όρο, ως παρωχημένο. Αναγκαίο συνεπώς είναι οι Έλληνες δημοσιογράφοι να σεβαστούν εμπράκτως το δικαίωμα των πολιτών με αναπηρία στον αυτοπροσδιορισμό. Αυτό και μόνο αρκεί.

Η έκφραση «καθηλωμένος σε αναπηρικό αμαξίδιο» είναι βαθιά δηλωτική όλων των χρόνια ριζωμένων στερεοτύπων σχετικά με την αναπηρία. Είναι ενδεικτικότερη της παντελούς αδυναμίας του δημοσιογράφου να κατανοήσει με όρους αλήθειας τον άνθρωπο με αναπηρία. Υποδηλώνει την υποσυνείδητη πεποίθησή του ότι η αναπηρία είναι συνώνυμη της δυστυχίας.

Δεν είναι έκφραση ατυχής, αλλά έκφραση ψευδής. Δεν είναι διαστρέβλωση της αλήθειας, αλλά αντιστροφή της αλήθειας! Το αναπηρικό αμαξίδιο δεν είναι καθήλωση και αδυναμία (όπως το αντιλαμβάνεται ο δημοσιογράφος) αλλά εργαλείο μετακίνησης, δύναμη. Ο τετραπληγικός ή παραπληγικός δεν είναι άνθρωπος «καθηλωμένος σε αναπηρικό αμαξίδιο», αλλά θα ήταν «καθηλωμένος», εάν εστερείτο το αναπηρικό αμαξίδιο. Η κατανόηση της παραπάνω αλήθειας και μόνο, είναι η κατανόηση της ουσίας όλου του Οδηγού.



# Προτάσεις- Αντί Επιλόγου



**Ο** Οδηγός, επί της ουσίας αποτελεί ένα άθροισμα προτάσεων, κατανεμημένων ανά ενότητες και συνδεδεμένων επί τη βάση της ακόλουθης κεντρικής αρχής: εστίαση στον άνθρωπο και όχι στην αναπηρία.

Εστίαση στον πολίτη με αναπηρία που είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και όχι στον ανάπηρο πολίτη, αντικείμενο φιλανθρωπίας. Η αρχή αυτή συνιστά από μόνη της πρόταση.

**Σε ό,τι αφορά την τεχνολογική προσβασιμότητα θα πρέπει να στραφούμε στις εξής κατευθύνσεις:**

☉ Πέρασμα σε ηλεκτρονική μορφή του συνόλου της ύλης των έντυπων ΜΜΕ, διαδικασία με μικρό οικονομικό κόστος.

☉ Εξασφάλιση προσβασιμότητας των διαδικτυακών τόπων όλων των ΜΜΕ, διαδικασία επίσης με μικρό οικονομικό κόστος και σημαντικό κοινωνικό συμβολισμό.

☉ Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πρόσβασης, επαφή με την εμπειρία χρήσης τους από τα νέα ψηφιακά κανάλια της δημόσιας τηλεόρασης.

**Σε ό,τι αφορά τους τρόπους παραγωγής θεμάτων αναπηρίας στα έντυπα και ηλεκτρονικά ΜΜΕ θα πρέπει να υπάρχουν:**

☉ Συγκεκριμένος χώρος ή χρόνος εξειδικευμένης παρουσίασης.

☉ Δημοσιογράφοι εξειδικευμένοι σε θέματα αναπηρίας.

☉ Συνεργασία με αναπηρικούς φορείς ή οργανώσεις.

**Σε ό,τι αφορά τους όρους επιλογής θεμάτων αναπηρίας απαραίτητη είναι:**

☉ Η συνειδητοποίηση ότι η αναπηρία δεν αποτελεί είδηση.

☉ Η καταμέτρηση του ενδιαφέροντος του θέματος αναπηρίας (πόσους αφορά άμεσα;) με τρόπο αντικειμενικό.

☉ Η εξίσωση των κριτηρίων επιλογής θεμάτων με αυτά του μη ανάπηρου πληθυσμού.

☉ Η συνεργασία με αναπηρικούς φορείς ή οργανώσεις.

**Σε ό,τι αφορά τους τρόπους παρουσίασης θεμάτων αναπηρίας:**

☉ Αποφυγή όλων των απορριπτέων ορολογιών που ο Οδηγός παραθέτει

☉ Πάντοτε σε δεύτερο πλάνο η αναπηρία, πάντοτε σε πρώτο πλάνο ο άνθρωπος και το θέμα που τον αφορά.

☉ Ειδικά για την τηλεόραση, και συγκεκριμένα την επιλογή πλάνων: το τηλεοπτικό κάδρο είναι συνήθως στο ύψος των ματιών. Αυτό πρέπει να ισχύει και για το χρήστη αναπηρικού αμαξιδίου και να αποφεύγεται η προβολή αφ' υψηλού πλάνων.

☉ Απομένει το πλέον κρίσιμο. Το «πώς» κάποιες από τις παραπάνω προτάσεις θα υπερβούν το «στοιχειώδες» της διατύπωσής τους και θα διεκδικήσουν το «ουσιώδες» της υλοποίησής τους.

Βασικό εργαλείο για αυτή την υπέρβαση είναι η ζύμωση. Το κεντρικότερο πεδίο αυτής της ζύμωσης είναι το Ετήσιο Διεθνές Συνέδριο-θεσμός με θέμα «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ» που διοργανώνει η

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας-Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης. Σε αυτά τα θέματα που ο Οδηγός αναδεικνύει θα τεθούν με τον πλέον επίσημο και πολιτικά υπεύθυνο τρόπο. Όμως ο νέος θεσμός από μόνος του δεν αρκεί. Δεν αρκεί, εάν οι άνθρωποι των ΜΜΕ από μόνοι τους δεν διεκδικήσουν προσωπικά πεδία υπέρβασης, από μόνοι τους δεν εμπνευστούν από την αναγκαιότητα μιας νέας, διευρυμένης κοινωνικής αντίληψης, από μόνοι τους δεν καινοτομήσουν.

